

ANALYSE | Betalinger
30. november 2023 | Nr. 21

Kontanters rolle i et samfund med lavt brug af kontanter

Danskernes brug af kontanter er faldende og har været det i en årrække. Denne udvikling kan meget vel fortsætte og vil have en række konsekvenser for kontanters rolle i samfundet.

I analysen ser Nationalbanken på kontanternes rolle i dag samt de udfordringer, der kan opstå i et samfund med lavt brug af kontanter, med henblik på at borgere og virksomheder også fremover skal have adgang til sikre og effektive betalinger i Danmark.

Skrevet af:

Jakob Mølgaard Heisel
Senior Retail Payments Economist
jmhe@nationalbanken.dk
+45 3363 6151

50 sider

Der er fortsat brug for kontanter i Danmark – også i fremtiden

Kontanter er både et anvendt betalingsmiddel i butikker og mellem privatpersoner. Dertil har de en række særlige egenskaber, som gør, at en mindre gruppe borgere, af forskellige årsager, er afhængige af kontanter.

Nye tiltag skal understøtte sikre og effektive betalinger med kontanter

For at sikre, at kontanter også fremover er et sikkert og effektivt betalingsmiddel, igangsætter Nationalbanken arbejdet mod en ny seddelseerie, mens ældre seddelseserier og 1000-kronesedlen udfases.

Det kan give mening at lempe kontantpligten for at understøtte sikre og effektive betalinger

I takt med at brugen af kontanter falder, og flere butikker kun sjældent har kunder, der ønsker at betale med kontanter, kan det give mening, at kontantpligten lempes.

Der er ikke et aktuelt behov for at fastsætte en egentlig forpligtelse for banker i forhold til kontanter

Tilpasningen af kontantinfrastrukturen er naturlig henset til brugen af kontanter, men yderligere tilpasning skal ske uden at forringe adgangen til kontanter og kontanttjenester.

Hvorfor er det vigtigt?

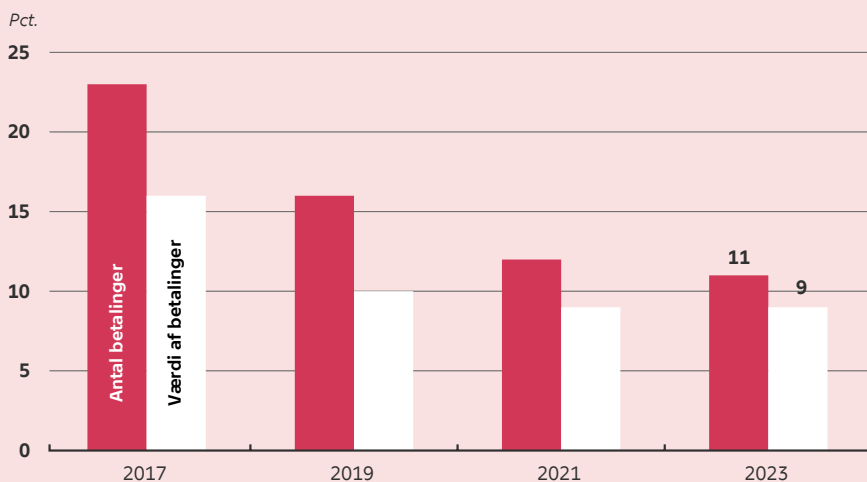
Et af Nationalbankens hovedformål er at bidrage til sikre og effektive betalinger. Derfor er det vigtigt for Nationalbanken at identificere og analysere, hvordan en dalende brug af kontanter påvirker samfundet nu og i fremtiden, så borgere og virksomheder også fremover har adgang til sikre og effektive betalinger i Danmark.

Selvom brugen af kontanter er dalende, er der fortsat behov for dem i samfundet.

— Christian Kettel Thomsen,
Nationalbankdirektør

Længere mellem kontantbetalingerne

Anm.: Figuren angiver betalinger foretaget med kontanter som andel af alle betalinger i fysisk handel.
Kilde: Danmarks Nationalbank.

Der bliver længere mellem kontantbetalingerne både i fysisk handel og mellem privatpersoner i Danmark.

Emner

Betalinger

Kontanter

Sedler og mønter

Digitalisering

Penge

Centralbanker

Indhold

01 Dalende brug af kontanter i Danmark	4
Der er længere mellem kontantbetalingerne	6
Brugen af kontanter er jævnt fordelt blandt folk over 30 år	7
Nye alternativer reducerer kontantbetalinger mellem private	8
Faldende brug af kontanter er primært drevet af efterspørgslen	9
Få betalinger med kontanter mellem virksomheder	11
Borgere, banker og butikker holder færre kontanter	11
02 Særlige egenskaber ved kontanter	15
Kontanter som betalingsmiddel i Danmark	17
Kontanter som fysisk værdiopbevaring	24
Anonymiteten ved kontanter	25
Kontanter er kun et supplerende betalingsberedskab	26
Kontanter som centralbankpenge	28
03 Kontantinfrastruktur og kontanttjenester i Danmark	30
Færre kontanter forstærker nye tendenser for ind- og udbetaling	31
Udbetaling af kontanter er tilpasset behovet i samfundet	33
Indbetaling af kontanter i selvbetjente kontanttjenester	36
Større fokus på indbetalinger fremadrettet kan være nødvendigt	38
Adgang til betjente kontanttjenester	40
Få borgere ser udfordringer ved hæve- og indskudsmuligheder	41
04 Kontanter skal også fremover være et sikkert og effektivt betalingsmiddel	43
Indkaldelse af ældre pengesedler	45
Pengeinstitutterne skal håndtere indlevering af ældre serier	46
1000-kronesedlen er ikke vigtig for sikre og effektive betalinger	46

01

Dalende brug af kontanter i Danmark

I Danmark har kontanter de seneste årtier haft en faldende betydning for borgere og virksomheder. En dalende brug af kontanter til betalinger og værdiopbevaring er en naturlig udvikling set i lyset af danskernes villighed til at anvende nye digitale betalingsløsninger og den samtidige digitalisering i det danske samfund. Det skal også ses i lyset af en lang række initiativer fra den offentlige og private sektor, der har sat fart på digitaliseringen, se figur 1.¹

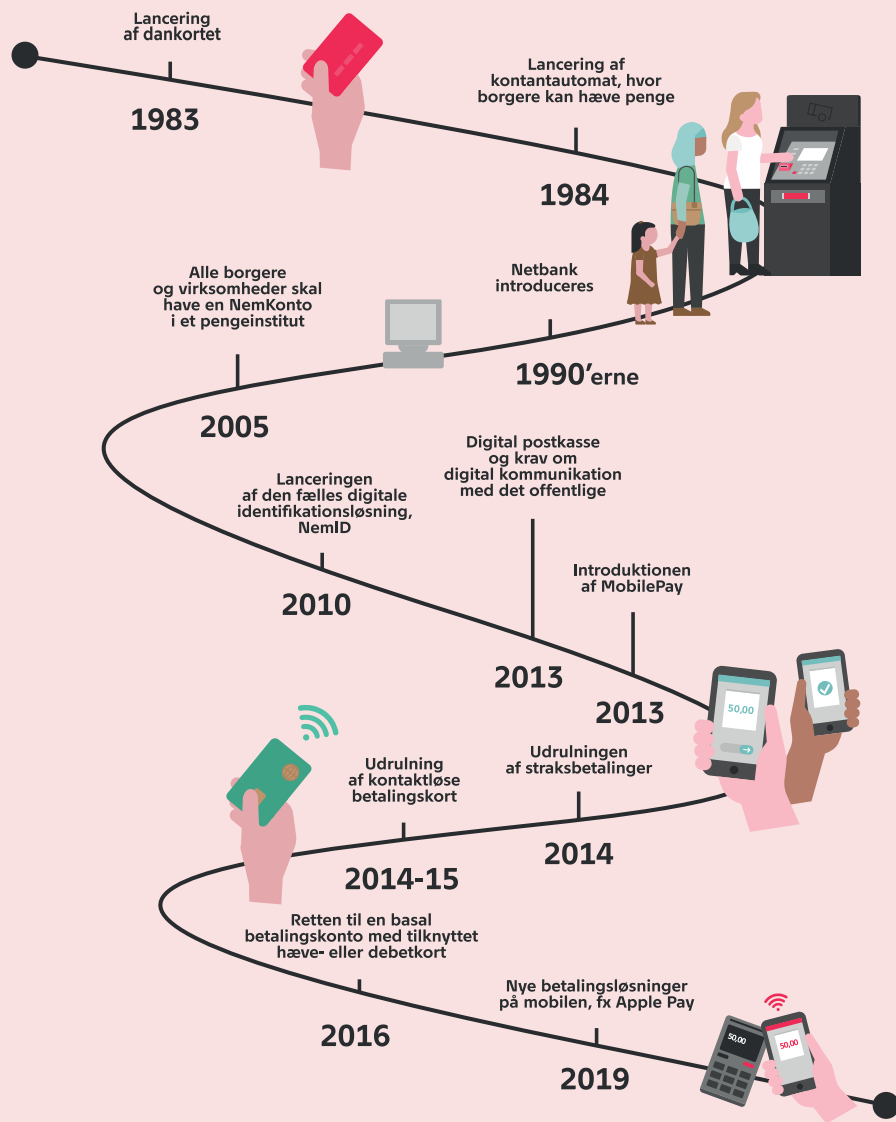
Den dalende brug af kontanter har betydet et generelt fald i efterspørgslen efter kontanter, og udviklingen i brugen af kontanter som betalingsmiddel peger også i retning af, at flere vil leve kontantløst i fremtiden. Det vil få en række konsekvenser for kontantens rolle i samfundet og har allerede i dag medført en større tilpasning af kontantinfrastrukturen og løbende tilpasning af lovgivningen for brug af kontanter til betalinger.

Nationalbanken spiller en central rolle i både kontanthåndteringen og i at understøtte kontantens rolle som et sikkert og effektivt betalingsmiddel. Derfor har Nationalbanken søgt at identificere de udfordringer, som kan opstå, og som har betydning for, om borgere og virksomheder også fremover har adgang til sikre og effektive betalinger i Danmark.

¹ Se Danmarks Nationalbank, *Dansk pengehistorie 2005-2020*, bind 7, 2023 ([link](#)), samt Marcus Clausen Brock og Jakob Mølgaard Heisel, Danmark er blandt de mest digitaliserede lande på betalingsområdet, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 2, februar 2022 ([link](#)).

FIGUR 1

Digitalisering og betalinge gennem tiden

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Der er længere mellem kontantbetalingerne

I Danmark blev der i 2023 foretaget ca. 272 mio. betalinger med kontanter af borgere i fysisk handel og mellem privatpersoner, mens den samlede værdi af betalingerne foretaget med kontanter var ca. 84 mia. kr. Den samlede værdi betalt med kontanter er reduceret fra ca. 10 pct. af den totale værdi af alle betalinger i 2021 til under 8 pct. i 2023. Det viser tal fra Nationalbankens undersøgelse af borgernes betalingsvaner, som er nærmere beskrevet i boks 1.

I fysisk handel var andelen af betalinger foretaget med kontanter 11 pct. af de samlede betalinger i 2023, se figur 2. Det er på niveau med 2021, men skal ses i sammenhæng med, at fysisk handel udgør en stadig mindre andel af de samlede betalinger i samfundet, da der sker et skifte mod mere onlinehandel og stadig flere in-app-betalinger² på mobilen. Der er altså blevet fortsat længere mellem kontantbetalingerne i samfundet.

Danmark er ikke det eneste land, hvor brugen af kontanter er på et lavt niveau. Niveaulet i Norden er generelt lavt i en international kontekst, og i fx Sverige og Norge udgjorde brugen af kontanter henholdsvis 8 pct. og 3 pct. af betalingerne i fysisk handel.³ Til sammenligning blev kontanter anvendt til mere end halvdelen af de samlede betalinger i fysisk handel i euroområdet i 2021.⁴

Forskellen i brugen af kontanter på tværs af lande skal blandt andet ses i sammenhæng med forskellige tilgange til digitalisering, store geografiske forskelle samt lovgivning for brug af kontanter, se boks 3 og 4. Selvom der er stor variation i brugen af kontanter og lovgivningen mellem landene, så kan udviklingen i de nordiske lande give en indikation af, hvor flere lande kan stå i fremtiden. Eksempelvis blev halvdelen af alle betalinger i fysisk handel foretaget med kontanter for mindre end 15 år siden i Danmark.⁵

BOKS 1

Nationalbankens undersøgelse af borgernes betalingsvaner i Danmark

Nationalbanken har hvert andet år siden 2017 undersøgt borgernes betalingsvaner og præferencer i Danmark, herunder deres brug af kontanter. Dataindsamlingen blev i 2023 foretaget af Epinion og er baseret på besvarelser fra 2.737 repræsentativt udvalgte borgere over 15 år.¹

Respondenterne har udfyldt en betalingsdagbog med deres betalinger over én hel dag. For hver betaling har borgeren oplyst en række informationer, herunder betalingsform og lokation, fx betaling med kontanter i en dagligvarebutik.

I tillæg til betalingsdagbogen har respondenterne besvaret en række spørgsmål om betalingspræferencer og kontanter, fx om deres foretrukne betalingsløsninger og holdning til butikkers pligt til at tage imod kontanter.

Betalingsdagbogen og øvrige oplysninger i undersøgelsen er indsamlet i foråret 2023. Invitationen til undersøgelsen er foretaget via digital og fysisk post for at sikre repræsentativitet på tværs af befolkningen, herunder ift. alder, køn, uddannelse og indkomst, samt blandt borgere, der er fritaget for digital post fra det offentlige. Borgerne har haft mulighed for at besvare undersøgelsen digitalt eller via et telefoninterview.

¹ Undersøgelsens usikkerhed er +/- 1,9 procentpoint ved spørgsmål med udgangspunkt i hele stikprøven. Usikkerheden er større ved opdeling på fx aldersgrupper og delpørgsmål.

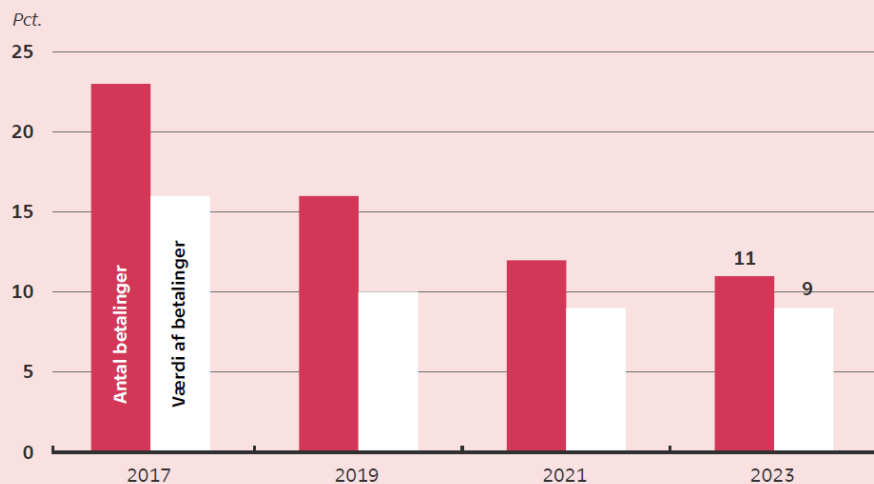
² In-app er et køb direkte via app på mobilen, fx til betaling af tog- og busbilletter.

³ I både Riksbanken og Norges Banks undersøgelser spørges ind til, hvordan borgerne har foretaget deres seneste betaling, hvorimod Nationalbankens undersøgelse er baseret på en betalingsdagbog, se boks 1. Det medfører, at resultaterne ikke er sammenlignelige en-til-en. Se Sveriges Riksbank, Betalingsrapport 2022 ([link](#)), og se Norges Bank, Kunderetta Betalingsformidling 2022 ([link](#)).

⁴ Se Den Europæiske Centralbank, Study on the payment attitudes of consumers in the euro area, 2022 ([link](#)).

⁵ Se Danmarks Nationalbank, Omkostninger ved betalinger i Danmark, *Danmarks Nationalbank Rapport*, december 2011 ([link](#)).

FIGUR 2

Stadig færre betalinger med kontanter i fysisk handel

Anm.: Figuren angiver kontantbetalinger som andel af alle betalinger i fysisk handel. Fysisk handel inkluderer alle fysiske salgssteder samt selvbetjeningsmiljøer, fx ved Storebæltsbroen, i dagligvarebutikker eller en billetautomat på togstationen.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Brugen af kontanter er jævnt fordelt blandt folk over 30 år

Kontanter anvendes stort set ikke til betalinger blandt den yngre del af befolkningen mellem 15 og 29 år. De anvender kun kontanter til 6 pct. af deres betalinger, se figur 3.⁶ I stedet anvender de hovedsageligt mobilen eller betalingskort i butikkerne.

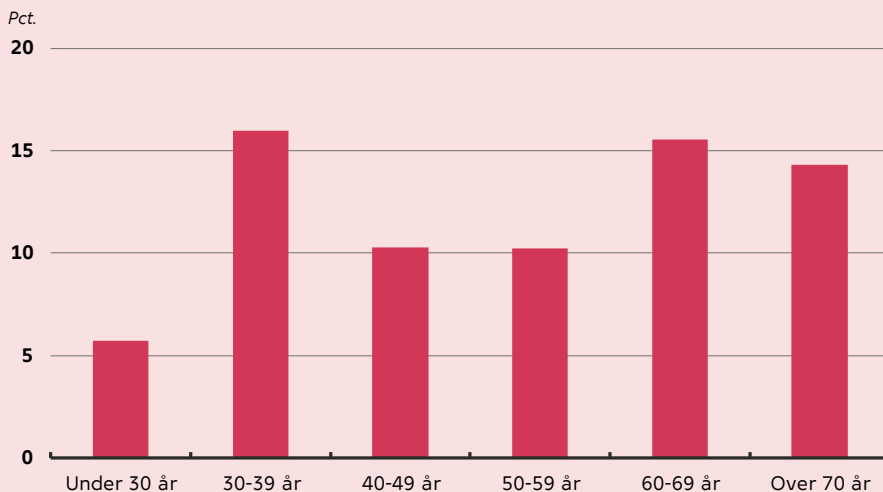
Brugen af kontanter er omvendt jævnt fordelt i den resterende del af befolkningen, hvor borgere i aldersgruppen 30-40 år samt borgere over 60 år er de hyppigste brugere af kontanter i butikkerne. Det afspejler forskellige underliggende motiver og egenskaber ved kontanter, se afsnit 2.

I gruppen af borgere over 70 år er der de senere år også sket et skifte mod færre betalinger med kontanter.⁷ Selvom alder fortsat har betydning for borgernes betalingsvaner, så viser undersøgelsens resultater, at den ældre del af befolkningen på lige fod med den resterende del af befolkningen anvender digitale betalingsløsninger. Udviklingen de senere år er også medvirkende til, at det er en stadig mindre andel af de ældre borgere, der har en præference for at anvende kontanter. Det afspejles blandt andet i de ældre borgeres præference for at betale digitalt: Det er kun 7 pct. af borgerne over 70 år, der angiver, at de digitale betalingsløsninger, der eksisterer i dag, ikke opfylder deres behov.

⁶ Nationalbankens undersøgelse inkluderer ikke borgere under 15 år. Borgere under 15 år har i udgangspunktet mulighed for at anvende betalingsløsninger på lige fod med den resterende del af befolkningen, herunder kontanter, betalingskort uden kreditfacilitet og mobilbetalinger. Selvom der ikke er fastsat en lovbestemt aldersgrænse for udstedelse af betalingskort i Danmark, har de fleste banker sat en nedre grænse på 7 år. Betalingskort til de yngste omtales ofte som lommepengekort og er typisk et specialudviklet produkt med flere begrænsninger, som forældrene kan overvåge. Unge over 13 år har også mulighed for at benytte mobilbetalingsløsninger, såsom MobilePay, Apple Pay og Google Pay, hvis de har et betalingskort. Udstedelse af betalingskort til personer under 15 år vil kræve samtykke.

⁷ Ca. 15 pct. af alle betalinger i fysisk handel blev foretaget med kontanter blandt borgere over 70 år i 2023, mens det i 2021 og 2019 var henholdsvis 19 pct. og 22 pct. Se Jakob Mølgaard Heisel, Kontanters anvendelse i samfundet, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 3, marts 2022 ([link](#)).

FIGUR 3

Brugen af kontanter til betalinger er jævnt fordelt i befolkningen over 30 år

Anm.: Figuren angiver kontantbetalinger som andel af alle betalinger i fysisk handel. Fysisk handel inkluderer alle fysiske salgssteder samt selvbetjeningsmiljøer, fx ved Storebæltsbroen, i dagligvarebutikken eller en billetautomat på togstationen.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Nye alternativer reducerer kontantbetalinger mellem private

Det er ikke kun ved betalinger mellem borgere og butikker, at der bliver længere mellem kontantbetalingerne. I 2023 blev 20 pct. af betalingerne mellem privatpersoner foretaget med kontanter mod 30 pct. i 2019, se figur 4. Betalinger mellem privatpersoner inkluderer eksempelvis lommepege, gaver, udlæg for andre privatpersoner og betalinger på digitale og fysiske markedspladser.⁸

En del af den faldende brug kan forklares med, at stadig flere betalinger mellem privatpersoner foretages via digitale markedspladser, hvor kontanter i udgangspunktet ikke kan anvendes, medmindre køber og sælger mødes fysisk.⁹

Udviklingen mod flere digitale betalinger og færre betalinger med kontanter mellem private skal ses i lyset af, at betalinger med mobilen ofte er et direkte alternativ til kontanter. Selv om kontanter stadig er den eneste betalingsform, der som udgangspunkt er helt teknologifri i betalingsituationen, så er mobilen for mange et godt alternativ til kontanter. Det skyldes blandt andet, at mobilbetalinger har mange af de samme egenskaber som kontanter, når vi handler med hinanden.

Eksempelvis anvender MobilePay straksbetalinger, som indebærer, at beløbet overføres øjeblikkeligt fra afsender til modtager. En straksbetaling er ligeledes endelig, så betalingsmodtager (ligesom ved kontanter) har en sikkerhed for, at betalingen er gennemført.

⁸ Digitale markedspladser er fx Facebook Marketplace eller DBA, mens fysiske markedspladser kan være et loppemarked eller en vejbod.

⁹ Nationalbanken har ikke i tidligere undersøgelser skelnet mellem betalinger foretaget online og ved fysisk fremmøde mellem privatpersoner. Undersøgelsen fra 2023 kan derfor ikke sammenlignes med tidligere undersøgelser. I 2023 blev 37 pct. af betalingerne, hvor sælger og køber mødtes fysisk, foretaget med kontanter.

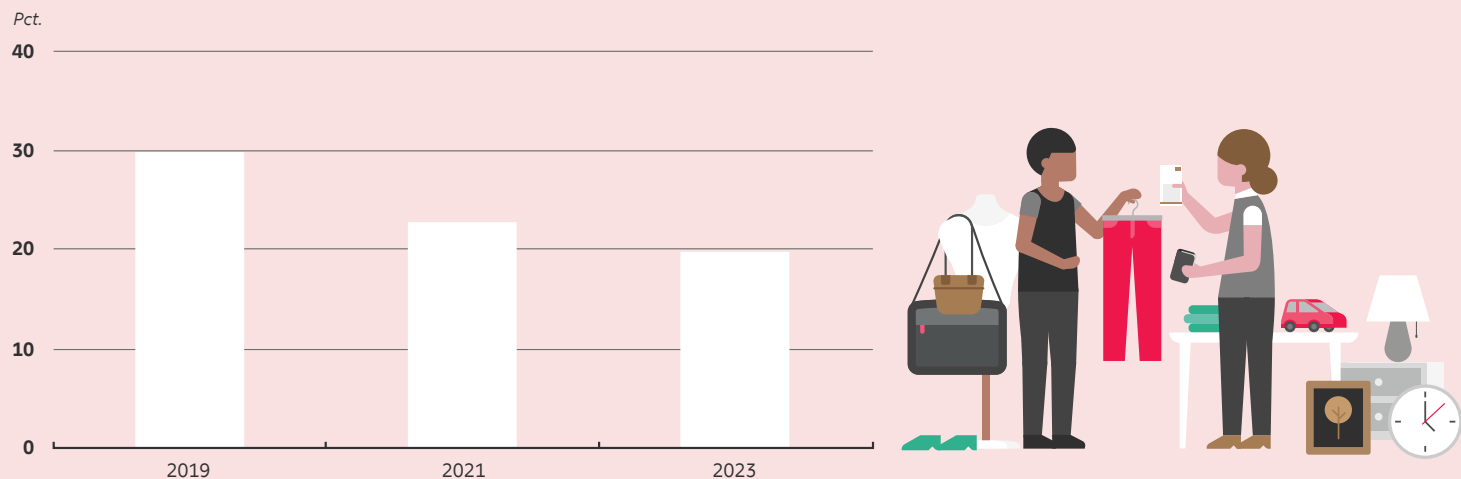
Danskernes villighed til at anvende mobilen har påvirket borgernes adfærd på flere måder, når man betaler til hinanden.

For det første har mobilbetalingerne erstattet en række kontantbetalinger. For det andet erstatter mobilbetalinger i stadig større grad betalinger mellem private, der førhen blev betalt med kontooverførsler. For det tredje har udbredelsen af mobilbetalinger medført flere betalinger mellem hinanden, fx ved hyppigere afregning, da betaleren altid har mobilen på sig og deraf "lige penge" ved hånden.

En potentiel afledt effekt af bevægelsen mod flere mobilbetalinger mellem private er, at borgerne har færre kontanter på sig. Dette er med til at reducere brugen af kontanter yderligere andre steder i samfundet, fx til betalinger i forretninger.

FIGUR 4

Længere mellem kontanterne, når vi betaler til andre personer

Anm.: Figuren angiver andelen af kontantbetalinger mellem privatpersoner. Betalinger mellem privatpersoner inkluderer lomme penge, gaver, betalinger på fysiske og digitale markedspladser samt udlæg for andre privatpersoner, fx regningsdeling.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Faldende brug af kontanter er primært drevet af efterspørgslen

En af forklaringerne på den generelle udvikling med dalende brug af kontanter er, at det er blevet lettere og mere udbredt at betale digitalt. Der er kommet flere alternativer til kontanter, herunder et større udvalg af kort- og mobilbetalingsløsninger.

For at løsningerne kan være velegnede betalingsmidler, skal de være udbredt blandt både betalingsafsendere og -modtagere.¹⁰ De enkelte digitale alternativets betydning for reduktionen i brugen af kontanter varierer derfor også på tværs af fysisk handel og mellem private. Mobilbetalingsløsninger som Apple Pay, Google Pay og MobilePay er eksempler på løsninger med forskellig udbredelse og anvendelse.

¹⁰ Se Jakob Mølgaard Heisel, Der bliver længere mellem kontantbetalinger, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 16, februar 2020 ([link](#)).

Apple Pay og Google Pay kan anvendes i langt hovedparten af de fysiske forretninger, da betalingskort og betalingsterminaler understøtter muligheden for at betale kontaktløst med mobilen. Derudover er udbredelsen høj blandt brugerne, hvorfor betalingsløsningen kan være en substitut for kontanter her.

Udbredelsen af MobilePay er ligeledes høj blandt borgerne, mens udbredelsen i de fysiske butikker er noget mere begrænset. Omvendt medfører den store udbredelse af MobilePay blandt borgerne, at det er danskernes foretrukne betalingsløsning, når vi betaler til hinanden. Det er medvirkende til, at flere betalinger mellem private foretages med mobilen i dag.

Udover den teknologiske udvikling og borgernes generelle positive indstilling til nye betalingsløsninger har corona-pandemien også medvirket til et skifte væk fra kontanter mod digitale løsninger.¹¹ Meget tyder på, at pandemien har fremrykket den digitale udvikling og nedbrudt barrierer for at betale digitalt, fx når en borger for første gang på opfordring vælger at betale digitalt. Den seneste udvikling i brugen af kontanter i fx dagligvarebutikkerne tyder på et niveauskifte i anvendelsen af kontanter efter corona-pandemien, hvor borgerne har beholdt deres nye digitale betalingsvaner. Eksempelvis er andelen af betalinger med kontanter i dagligvarebutikkerne i 2023 reduceret med mere end en tredjedel i forhold til 2019, se figur 5.

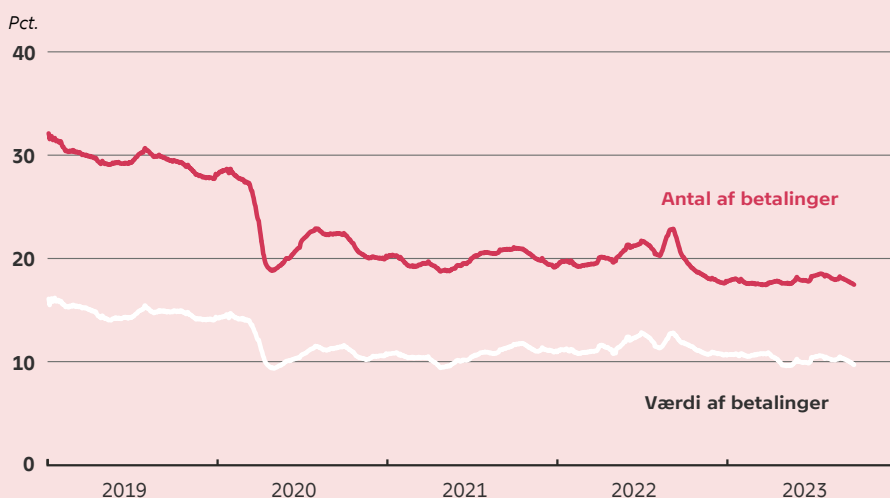
Den samlede udvikling viser, i kombination med butikkernes generelle pligt til at tage imod kontantbetalinger, se boks 3, at borgere frit kan vælge mellem at betale med kontanter eller digitale betalingsløsninger. Den faldende brug af kontanter synes dermed at være udtryk for, at borgerne fravælger kontanter, selvom de har både ret til og mulighed for at betale med dem på lige fod med de digitale løsninger i dag.

Den faldende brug af kontanter synes at være udtryk for, at borgerne i høj grad fravælger kontanter, selvom de har både ret til og mulighed for at betale med dem.

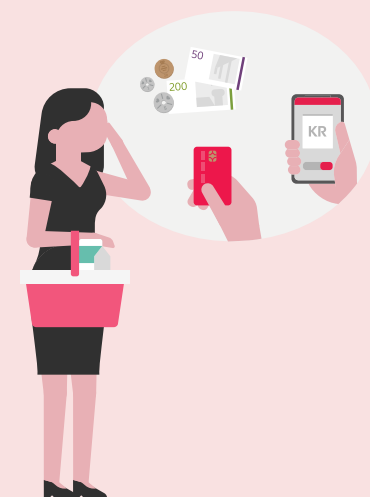
FIGUR 5

Færre betalinger med kontanter i dagligvarebutikker efter corona-pandemien

Anm.: Figuren viser et 28 dages glidende gennemsnit for antal og værdi af betalinger med kontanter som andel af de samlede betalinger i butikkerne.

Kilde: Danmarks Nationalbank, Salling Group, Coop Danmark, Rema 1000 og 7-Eleven.

¹¹ Se Jakob Mølgaard Heisel, Marianne C. Koch og Stefan Bak Pedersen, *Betalinger før, under og efter corona-nedlukningen*, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 16, september 2020 ([link](#)), og Se Den Europæiske Centralbank, *Study on the payment attitudes of consumers in the euro area, 2022* ([link](#)).

Få betalinger med kontanter mellem virksomheder

Det er begrænset, hvor stor en andel af betalingerne mellem virksomheder, der foretages med kontanter. De hyppigst anvendte betalingsformer til virksomhedsbetalinger er kontooverførsler, betalinger via indbetalingskort, gentagne opkrævninger samt betalingskort, mens kontanter oftest kun anvendes til småindkøb blandt mindre butikker.¹²

Derudover kan betalinger mellem virksomheder også adskille sig fra betalinger mellem personer og virksomheder, da betalinger mellem virksomheder typisk er forbundet med lidt længere betalingsfrister, hvor betalingen ikke nødvendigvis skal finde sted ved selve overdragelsen af varen. Her er betaling med kontanter derfor mindre oplagte, hvilket kan være en af forklaringerne på den begrænsede udbredelse.

Virksomheder har endvidere lov til at afvise betalinger med kontanter fra andre virksomheder. Dansk lovgivning indeholder også en række bestemmelser, der begrænser brugen af kontanter af hensyn til omkostningerne forbundet med kontanthåndtering, risiko for hvidvask, sort arbejde og skatteunddragelse, se boks 3.

Brugen af kontanter til betalinger mellem virksomheder er dermed både begrænset af lav efterspørgsel efter at betale med kontanter og af virksomhedernes mulighed for – og til tider pligt til – at afvise kontanter.

Borgere, banker og butikker holder færre kontanter

Det generelle fald i efterspørgslen efter kontanter afspejles også i borgernes beholdning af kontanter til løbende betalinger. Nationalbankens undersøgelse viser, at halvdelen af befolkningen har ingen eller kun ganske få kontanter (under 100 kr.) på sig til løbende betalinger i dagligdagen.

En tredjedel af danskerne har ikke desto mindre en beholdning af sedler og mønter, som de ikke anvender til løbende betalinger. Hovedparten har under 10.000 kr. i sedler og mønter liggende derhjemme eller i bankbøksse, se figur 6. Det betyder også, at værdiopbevaring i kontanter er udbredt i befolkningen, selv om kontanter i stadig mindre grad anvendes til betalinger i samfundet.

Færre borgere vælger dog at opbevare store beløb i kontanter. Eksempelvis havde mindre end 8 pct. af befolkningen i 2023 en opsparing i danske sedler og mønter på mere end 10.000 kr., mens det i 2017 var 14 pct., se figur 6.¹³ Ikke desto mindre havde danske borgere tilsammen en beholdning af kontanter til værdiopbevaring på ca. 31 mia. kr. ifølge Nationalbankens undersøgelse, se figur 7.

Udviklingen mod, at kontanter anvendes mindre til opsparing, har været en længerevarende bevægelse, men alene siden medio 2022 har ca. hver femte borger med en opsparing i kontanter reduceret sin kontantbeholdning.¹⁴ Nationalbankens undersøgelse peger i retning af, at mere end halvdelen af disse borgere har anvendt dele af deres opsparing til betalinger.

Det vil i givet fald midlertidigt have medført flere betalinger med kontanter og samtidig reduceret omløbet af kontanter, i takt med at kontanterne indbetales på konti i banker af enten borgere eller butikker, der har modtaget dem.

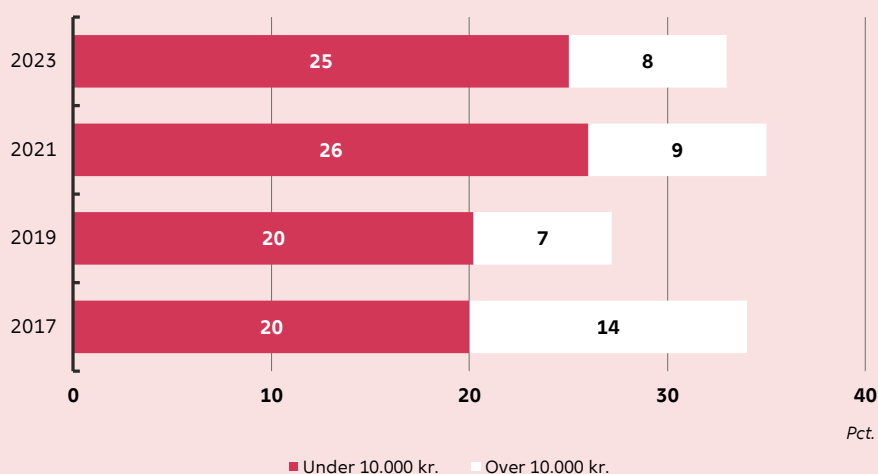
¹² Se Betalingsrådet, *Rapport om betalinger mellem virksomheder*, maj 2015 ([link](#)).

¹³ Se Danmarks Nationalbank, *Danske husholdninger fravælger kontanter*, *Danmarks Nationalbank Analyse*, december 2017 ([link](#)).

¹⁴ 1 ud af 7 borgere med en opsparing i kontanter har imidlertid øget deres opsparing i 2023.

Samtidig betyder det stigende renteniveau, at de mistede renteindtægter ved at holde kontanter i stedet for at have bankindsud, igen er stigende. Det ser også ud til at have medvirket til en faldende efterspørgsel efter kontanter blandt borgerne, se afsnit 2.

FIGUR 6

1 ud af 3 borgere har en opsparing i kontanter

Anm.: Figuren angiver andelen af den samlede befolkning, der har en beholdning af kontanter (sedler og mønter), som de ikke anvender til løbende betalinger.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Bankernes beholdning af kontanter er ligeledes reduceret over de senere år og ligger i dag på ca. 7 mia. kr., se figur 7. Dette skal ses i sammenhæng med den lavere efterspørgsel efter kontanter i samfundet generelt, som bevirker, at bankerne ikke har behov for samme beholdning af kontanter for stadig at imødekomme efterspørgslen, herunder understøtte større uforudsete udsving i efterspørgslen.

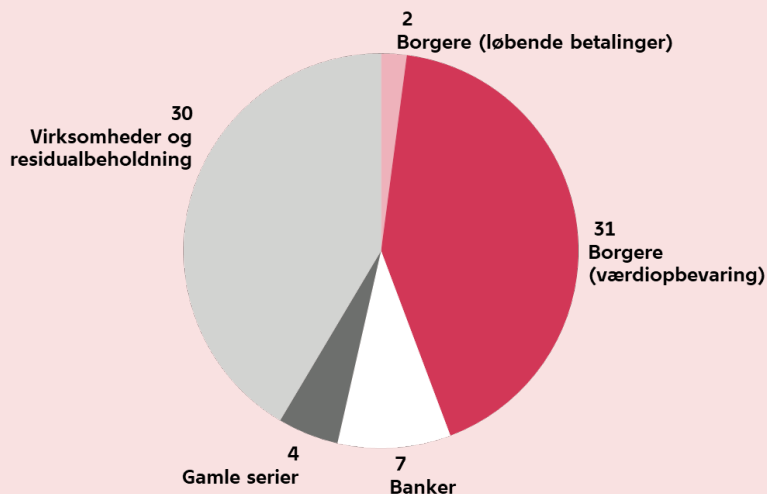
Udover borgernes og danske pengeinstitutters beholdning af kontanter til betalinger og værdiopbevaring holder både danske virksomheder samt udenlandske borgere og virksomheder også danske kontanter. Samtidig bliver kontanter som følge af deres anonyme egenskab også anvendt til betalinger og værdiopbevaring, der ikke er indberettet til Nationalbankens undersøgelse af borgernes betalingsvaner.

Nationalbanken har ikke oplysninger om disse beholdninger, der udgør op mod 30 mia. kr. af det samlede kontantomløb, se figur 8. Flere faktorer peger i retning af, at kun en mindre del af den samlede værdi ligger hos de danske virksomheder. Det afspejler, at virksomheder kan placere og investere overskydende likviditet til en bedre forrentning end ved at have likviditeten i kontanter. Derudover foretager virksomhederne kun et begrænset antal betalinger med kontanter, hvilket reducerer behovet for at holde kontanter til løbende betalinger. Dog modtager forretningerne betalinger med kontanter fra kunder, hvorfor de har behov for at have kontanter liggende som byttepenge.

FIGUR 7

Borgerne har store beholdninger af kontanter

Mia. kr.

Anm.: Figuren angiver det samlede kontantomløb fordelt på de forskellige aktørers beholdning af kontanter. Borgernes beholdninger er beregnet ud fra deres indberetning til Nationalbankens undersøgelse. Det forventes, at borgerne kun i meget begrænset omfang har indberettet deres beholdning af gamle serier, hvorfor gamle serier fremgår som en separat kategori. Gamle serier og bankernes beholdning er registreret på henholdsvis Nationalbankens balance og indberettet til Nationalbanken. Virksomhedernes beholdning af kontanter til værdiopbevaring og betalinger, udenlandske beholdninger og beholdninger af kontanter, som ikke er registreret eller indberettet til Nationalbanken. Værdien af beholdningen er beregnet residualt ud fra det samlede kontantomløb på ca. 73 mia. kr. pr. 30. april 2023, hvor dataene er indsamlet. Det samlede kontantomløb er siden da faldet ca. 4 mia. kr. frem mod udgangen af oktober 2023.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Lavere efterspørgsel efter kontanter har reduceret det samlede kontantomløb

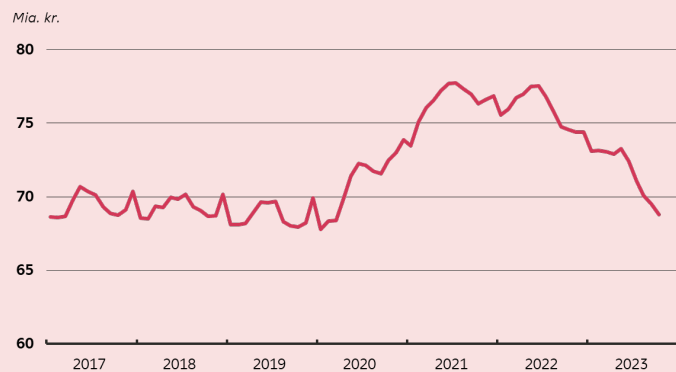
Reduktionen i det samlede omløb af kontanter de senere år har medført, at værdien af sedler og mønter i cirkulation ved udgangen af oktober 2023 var 68,8 mia. kr., hvilket er på omtrent samme niveau som i 2017, se figur 8. Reduktionen i det samlede omløb skal ses i lyset af, at den samlede økonomi målt nominelt er vokset ca. 26 pct. siden 2017, hvorfor kontanter udgør en stadig mindre andel af økonomien. Værdien af kontantomløbet som andel af BNP i Danmark udgjorde 2,6 pct. ved udgangen af 2022. Det er lavt i en international sammenhæng, hvilket afspejler den lave anvendelse af kontanter til blandt andet betalinger.

Det faldende omløb af kontanter er primært drevet af færre 1000-kronesedler, se figur 9.¹⁵ Alene de sidste to år er den samlede værdi af 1000-kronesedler i omløb reduceret med mere end 6 mia. kr. til 23,0 mia. kr. ved udgangen af oktober 2023. Det skyldes først og fremmest, at kontanter anvendes mindre til værdiopbevaring, selv om lave indlånsrenter i bankerne kortvarigt øgede incitamentet i retning mod yderligere værdiopbevaring i kontanter blandt borgere og virksomheder.

¹⁵ Faldet i antallet af 1000-kronesedler afspejler, at den typisk anvendes til værdiopbevaring, mens mindre sedler primært anvendes til betalinger. Det må forventes, at 500-kronesedlen anvendes både til betalinger og værdiopbevaring.

FIGUR 8

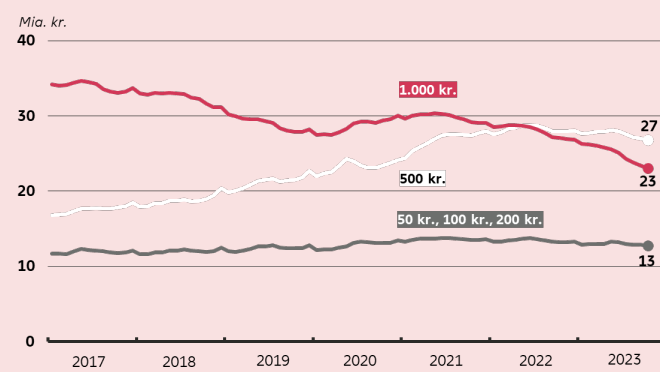
Samlede omløb af sedler og mønter i Danmark

Anm.: Figuren angiver det samlede seddel- og møntomløb målt i løbende priser (nominelt). Det samlede seddel- og møntomløb inkluderer alle gyldige danske sedler og mønter.
Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 9

1000-kronesedlen driver faldet i seddelomløbet

Anm.: Figuren angiver det samlede seddelomløb fordelt på seddeltyper i danske kroner (ekskl. færøske sedler).
Kilde: Danmarks Nationalbank.

02

Særlige egenskaber ved kontanter

Kontanter har en række særlige egenskaber, se boks 2, som på hver deres måde spiller en rolle i danske borgeres forhold til kontanter. De særlige egenskaber ved kontanter er især knyttet til, at de er et fysisk produkt, hvilket bl.a. gør dem nemme og simple at forstå, fx til budgetkontrol. Derudover stiller betalinger med kontanter ikke krav til en underliggende infrastruktur i betalingsituationen. Desuden er kontanter såkaldte ihændehaverbeviser, dvs. de kan anvendes af den, der besidder dem, uden at efterlade digitale spor. Det giver borgere og virksomheder mulighed for at foretage anonyme betalinger med kontanter.

For at få en dybere forståelse af, hvad borgerne særligt værdsætter ved kontanter, har Nationalbanken spurgt borgerne, om og hvorfor det eventuelt ville være problematisk for dem, hvis samfundet på et tidspunkt blev kontantløst, fx om 10 år.

Mere end hver tredje borger angav, at de finder det problematisk for dem, hvis samfundet bliver kontantløst. Blandt borgerne er der stor variation i, hvilke egenskaber der særligt har betydning for deres forhold til kontanter. Ikke desto mindre indikerer svarene, at kontanter er mere end et betalingsmiddel for borgerne: Det synes samtidig kun at være ganske få, der kun kan betale med kontanter, mens præferencen for at bruge kontanter som fx anonymt betalingsmiddel i større grad har indvirkning på borgernes holdning til et kontantløst samfund, se figur 10.

Mere end hver tredje borger angiver, at de finder det problematisk for dem, hvis samfundet bliver kontantløst på sigt.

BOKS 2

Egenskaber ved kontanter

Kontanter har en række særlige egenskaber, der adskiller dem fra digitale penge for en række borgere.¹

Sikkerhed for betalingen

Ved betaling med kontanter har betalingsmodtager en sikkerhed for, at betalingen er gennemført.

Bredt accepteret betalingsmiddel

Kontanter kan anvendes til betalingsformål i langt de fleste betalingsituationer i samfundet.

Stiller ingen krav til teknisk infrastruktur

Kontanter kræver ikke en underliggende infrastruktur i betalingsituationen.

Anonyme

Kontanter er såkaldte ihændehaverbeviser, dvs. de kan anvendes af den, der besidder dem, uden at efterlade digitale spor.

Håndgribelige og simple

Kontanter er fysiske, hvilket gør dem simple og nemme at forstå.

Budgetkontrol

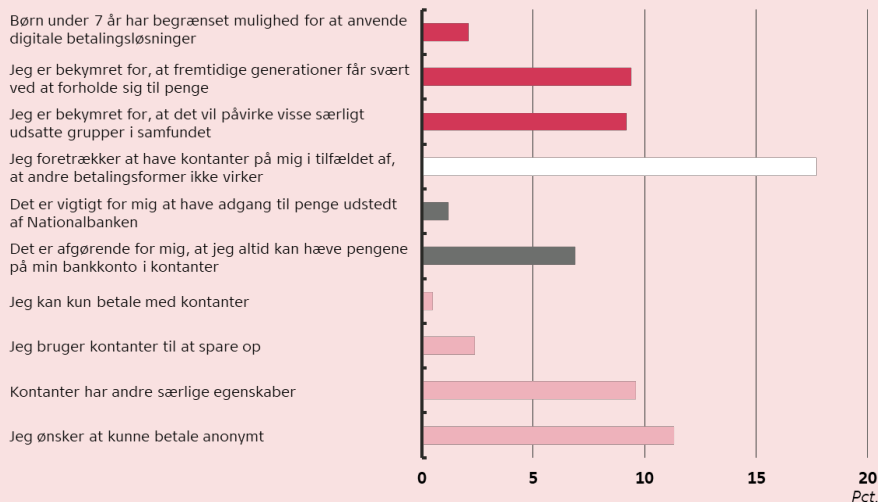
Kontanter kan anvendes til at begrænse ens forbrug, da der ikke kan anvendes flere kontanter, end der er medbragt.

¹ Betalingsrådet, *Rapport om kontanters rolle i samfundet*, juni 2016 ([link](#)).

FIGUR 10

Særlige egenskaber har betydning for danskernes forhold til kontanter

Hvorfor vil det være et problem for dig, hvis samfundet en gang blev kontantfrit, fx om 10 år?

Anm.: 37 pct. af borgene har angivet, at det ville være problematisk for dem, hvis samfundet blev kontantløst. Figuren viser disse borgeres to vigtigste årsager hertil (andel af hele befolkningen).
Kilde: Danmarks Nationalbank.

I forlængelse heraf angiver ca. 10 pct. af befolkningen, at kontanter har andre særlige egenskaber, som gør det problematisk for dem, hvis samfundet bliver kontantløst. Det kunne fx være håndgribeligheden ved kontanter eller kontanters visuelle og taktile fremstilling.

En stor andel af de borgere, der finder det problematisk for dem, hvis samfundet bliver kontantløst på et tidspunkt, udtrykker bekymring for andre end dem selv, fx for børn, fremtidige generationer eller udsatte grupper i samfundet, se figur 10. Undersøgelsen viser blandt andet, at 30-50-årige typisk er bekymret for fremtidige generationers forhold til penge, mens de ældre generationer ofte er bekymret for samfundets mest udsatte borgere.

Udvikling peger mod, at flere ønsker at leve kontantløst

Udviklingen i brugen af kontanter som betalingsmiddel kan ikke desto mindre pege i retning af, at flere vil leve kontantløst i fremtiden. Særligt tre faktorer kan trække i den retning.

For det første gælder det, at hvis de yngste generationer beholder deres nuværende betalingsvaner (dvs. stort set ingen brug af kontanter), i takt med at de bliver ældre, så vil borgernes samlede anvendelse af kontanter aftage.

For det andet må det forventes, at der vil være en fortsat udvikling af digitale betalingsløsninger, og at det kan få flere borgere til at vælge disse og dermed i mindre grad bruge kontanter som betalingsmiddel i forretninger og mellem hinanden.

For det tredje vil en stadig større udbredelse af onlinehandel, automatiserede betalinger, fx som brobizz og nummerpladebetaling ved broer og færger, parkering samt et stigende udbud af selvbetjening på caféer og restauranter, reducere antallet af lokationer, hvor borgere kan betale med kontanter.

Kontanter som betalingsmiddel i Danmark

De fleste borgere anvender sjældent kontanter til betalinger, hverken i butikker eller mellem hinanden.¹⁶ Det afspejler primært deres fravalg af kontanter som betalingsmiddel, i takt med at digitale betalingsløsninger er blevet udbredt.

Hver ottende borger foretrækker dog fortsat kontanter som betalingsmiddel i forretningerne, mens hver femte borger foretrækker at betale med kontanter mellem privatpersoner. Denne gruppe, der foretrækker at betale med kontanter, kommer fra hele befolkningen, dog med en forholdsmæssigt lavere andel blandt de yngste aldersgrupper, kvinder samt personer med en videregående uddannelse.

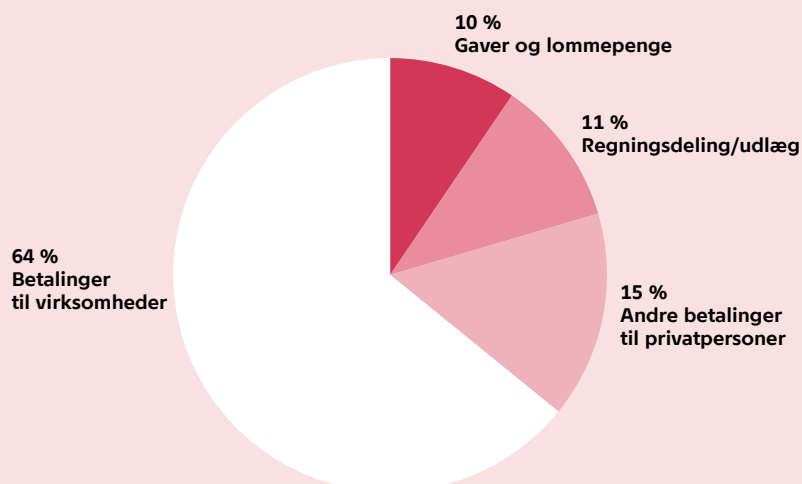
Denne gruppes præference for at betale med kontanter skyldes, at kontanter har en række egenskaber og karakteristika som betalingsmiddel, der for disse borgere er særligt værdsatte. Det omfatter blandt andet, at kontanter er nemme at anvende og bredt accepteret, at betaling med kontanter kan foretages anonymt, og at de anser kontanter som et betalingsberedskab, hvis andre betalingsløsninger ikke virker.

At kontanter er et fysisk produkt, ser også ud til at have indvirkning på borgernes præference for at anvende kontanter til fx lommepenge og pengegaver. Det kan blandt andet skyldes, at kontanter nemt kan overdrages til andre, og at borgernes forståelse af, hvad penge er, i høj grad er forbundet med et fysisk produkt. Eksempelvis giver mange danskere kontanter i gave, selvom de ikke selv anvender kontanter.

Den brede anvendelse af kontanter mellem privatpersoner betyder også, at en tredjedel af den samlede værdi betalt med kontanter i dag foretages mellem privatpersoner i form af fx gaver, lommepenge, udlæg osv., se figur 11.

FIGUR 11

Betalinger mellem privatpersoner udgør en tredjedel af den samlede værdi betalt med kontanter

Anm.: Figuren angiver fordelingen af den samlede værdi betalt med kontanter ifølge Nationalbankens seneste undersøgelse af borgernes betalingsvaner.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

¹⁶ Ifølge Nationalbankens undersøgelse anvender 46 pct. af befolkningen sjældent eller aldrig kontanter.

Stor variation i brugen af kontanter mellem butikker

Selv om langt de fleste butikker i fysisk handel er forpligtet til at modtage kontanter i dagtimerne, se boks 3, så varierer brugen af kontanter til betalinger fra branche til branche og fra butik til butik. Hvor enkelte butikker sjældent modtager kontanter, kan det være en hyppig anvendt betalingsform i andre butikker.

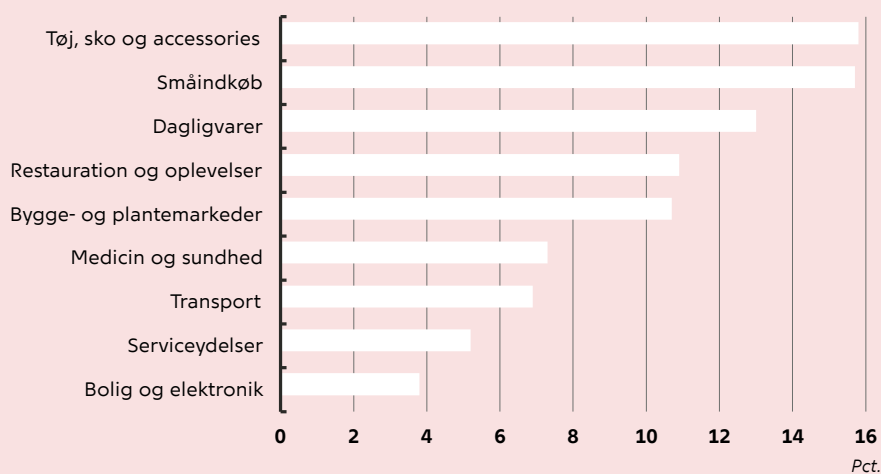
Det er især ved køb af dagligvarer, småindkøb (fx i kiosker) samt tøj, sko og accessories, at kontanter udgør en større andel af betalingerne i fysisk handel, se figur 12. I 2023 blev mere end hver ottende betaling for disse varer foretaget med kontanter.

I øvrige brancher blev der sjældnere betalt med kontanter i fysisk handel. Eksempelvis blev 7 pct. af betalingerne i kategorierne "medicin og sundhed" og "transport" foretaget med kontanter. Her kan blandt andet rejsekortet spille en rolle i den reducerede anvendelse af kontanter til transportformål.

FIGUR 12

Stor variation i antallet af kontantbetalinger på tværs af brancher

Andel af betalinger i fysisk handel i udvalgte brancher foretaget med kontanter

Anm.: Til sammenligning blev 11 pct. af alle betalinger i fysisk handel i 2023 foretaget med kontanter.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Over halvdelen af alle betalinger med kontanter i fysisk handel i 2023 blev foretaget i dagligvarebutikkerne, se figur 13. Det afspejler, at selv om 13 pct. af betalingerne i dagligvarebutikkerne blev foretaget med kontanter, så er det her, langt de fleste betalinger med kontanter finder sted, ifølge Nationalbankens undersøgelse.

Brugen af kontanter som betalingsmiddel i fysisk handel varierer også efter, hvor i landet man er bosiddende. Borgere bosiddende i oplandskommuner og på landet anvender eksempelvis oftere kontanter end borgere bosiddende i større byer og i hovedstadskommunerne, se figur 14.

Brugen af kontanter indikerer, at nogle butikker i bestemte geografiske områder modtager relativt få betalinger med kontanter. Disse butikker kan opleve, at de ressourcer og den tid, som anvendes til håndteringen af kontanter, ikke altid står mål med den begrænsede anvendelse. Det kan også gælde for butikker, der på brancheniveau ser ud til at have relativt mange kontantbetalinger, fx butikker, der sælger tøj, samt restauranter, caféer og barer i både landdistrikter og i storbyerne.

Det er formentlig i det lys, at nogle butikker opfordrer kunder til at betale digitalt, selv om borgerne har ret til og mulighed for at betale med kontanter. Mere end hver tiende borger har eksempelvis oplevet, at butikker ikke ønsker at tage imod kontanter. Det synes i høj grad at være drevet af borgernes oplevelse af, at butikker foretrækker digitale alternativer, en stadig større udbredelse af selvbetjeningskasser samt butikkers manglende muligheder for at give tilbage på større sedler.

Ifølge Nationalbankens undersøgelse havde ca. 90 pct. af alle betalinger med kontanter en transaktionsværdi på mellem 0 og 500 kr. Samtidigt tilkendegav ca. 1 ud af 4 borgere, at de mindst én gang inden for det seneste år havde anvendt en 1000-kroneseddel til at foretage en betaling i en forretning. Det stiller krav til forretningernes byttepengebeholdning, som grundet kontantpligten, skal kunne give byttepenge tilbage på de mindste transaktionsværdier, selv når der betales med større sedler.

Ifølge lov om betalinger har butikkerne pligt til at tage imod kontanter, se boks 3. Forbrugerombudsmanden har i de senere år modtaget et stigende antal klager over butikker, der, af forskellige årsager, ikke ønsker at tage imod kontanter, fx spisesteder, trafikelskaber og kommuner.¹⁷ Det har også ført til, at flere virksomheder er blevet politianmeldt for overtrædelse af kontantpligten.¹⁸

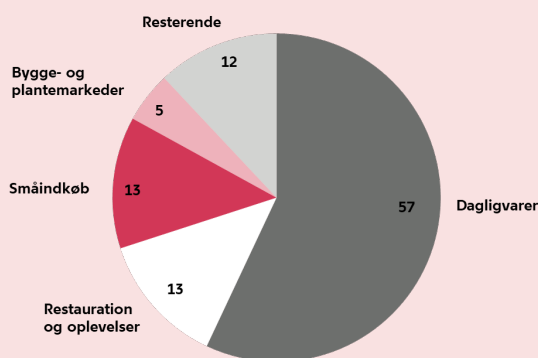

Over halvdelen af alle kontantbetalinger i fysisk handel blev i 2023 foretaget i dagligvarebutikkerne.

FIGUR 13

Mere end halvdelen af alle kontantbetalinger i fysisk handel foretages i dagligvarebutikkerne

Fordeling af alle betalinger foretaget med kontanter fordelt på brancher (i pct.)

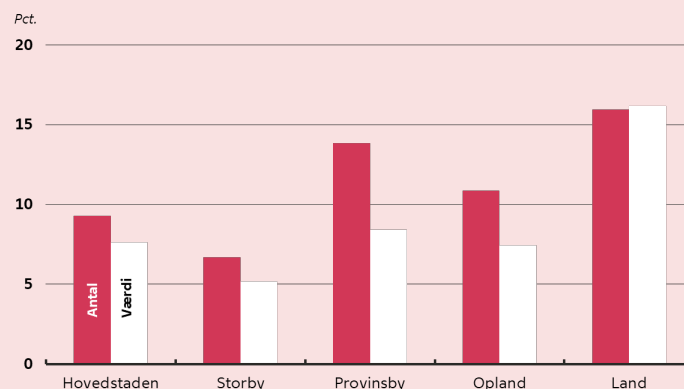
Anm.: Figuren angiver fordelingen af de samlede antal betalinger i fysisk handel betalt med kontanter fordelt på brancher.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 14

Betalinger med kontanter foretages i mindre grad af borgere bosiddende i de større byer

Andel af betalinger i fysisk handel (i pct.)

Anm.: Figuren angiver andelen af de samlede betalinger i fysisk handel foretaget med kontanter opdelt efter respondenternes bopælskommune. Kommunegrupperingen tager udgangspunkt i Danmarks Statistiks definition.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

¹⁷ Se Forbrugerombudsmanden, *Årsrapport 2022* ([link](#)).

¹⁸ Se Forbrugerombudsmanden, pressemeddelelse 17. november 2022 ([link](#)) og 16. juni 2023 ([link](#)).

BOKS 3

Lovgivning, der regulerer brugen af kontanter i Danmark

Danske pengesedler og mønter er lovligt betalingsmiddel i Danmark. Det betyder, at både borgere og virksomheder kan anvende kontanter til betalinger. Der er dog nogle få specifikke lovbestemmelser, der begrænser betalers og betalingsmodtagers anvendelse af danske sedler og mønter.

I Danmark er der en såkaldt kontantpligt i lovgivningen. Kontantpligten blev indført med betalingskortloven i 1984 i forbindelse med introduktionen af Dankort. Reglen indebærer, at forretninger som hovedregel ikke kunne afvise kontanter. Det skulle sikre, at der var konkurrence til Dankort, og at der også fremover kunne betales med kontanter i forretninger trods udbredelse af kortbetalinger.¹

Kontantpligten indebærer i dag, at betalingsmodtagere i fysisk handel er forpligtede til at modtage kontanter, medmindre betalingslovens undtagelser finder anvendelse.² Undtagelserne omfatter blandt andet fjernhandel, herunder internethandel og selvbetjeningsmiljøer, fx ubemandede tankstationer og arrangementer af kortere varighed, fx markeder og festivaler. Derudover er virksomheder ligeledes fritaget for at modtage betalinger med kontanter fra andre erhvervsdrivende.

Derudover er bemandede forretninger ikke forpligtede til at modtage kontanter fra kl. 22 til kl. 6. I områder med forhøjet risiko for røveri gælder pligten til at modtage kontanter ikke fra kl. 20.³ Erhvervsministeren kan dog fastsætte regler om, at bestemte typer af betalingsmodtagere, fx døgnapoteker, altid er forpligtede til at modtage kontanter.

Dansk lovgivning indeholder også en række bestemmelser, der begrænser brugen af kontanter af hensyn til omkostninger forbundet med kontanthåndtering, risiko for hvidvask, sort arbejde og skatteunddragelse.

Reglerne i hvidvaskloven fastlægger et forbud for forretningsdrivende mod at modtage kontantbetalinger på mere end 20.000 kr. Det gælder, hvad enten betalingen sker som én eller flere betalinger, der ser ud til at være indbyrdes forbundet.⁴

Brugen af kontanter begrænses også i møntloven, da ingen betalingsmodtager er forpligtet til i én betaling at modtage mere end 25 mønter af hver enhed.⁵

Ligningsloven indeholder endvidere særlige regler om skattefradrag for erhvervsdrivende for udgifter ved køb af varer og tjenester, der skal sikre digital identifikation af betalingsmodtager og betaler. Det gælder for kontantbetalinger over 8.000 kr., at betalingen skal indberettes til Skattestyrelsen, hvad enten betalingen sker på én gang eller som flere betalinger til samme betalingsmodtager.⁶

Muligheden for brug af kontanter som betalingsmiddel begrænses også i borgeres og virksomheders kontakt med det offentlige. Digitaliseringen af det offentlige har medført, at der flere steder stilles krav til digital betaling.

¹ Se Danmarks Nationalbank, *Dansk pengehistorie 2005-2020*, bind 7, 2023 ([link](#)).

² Se lov om betalinger, § 81, jf. LBKG 2023-01-18, nr. 53 ([link](#)).

³ Se Erhvervsministeriet, meddelelse om særligt røveriudsatte postnumre ([link](#)).

⁴ Se hvidvaskloven, § 5, jf. LBK nr. 316 af 11/03/2022 ([link](#)).

⁵ Se møntloven, § 4, stk. 4, jf. LBKG 2018-12-12, nr. 1803 ([link](#)).

⁶ Se ligningsloven, § 8Y, jf. LBKG 2023-01-13, nr. 42 ([link](#)).

Tilpasning af kontantpligten kan overvejes politisk

Butikker i Danmark er som hovedregel forpligtede til at tage imod kontanter, se boks 3. I takt med at brugen af kontanter falder, og flere butikker dermed kun sjældent har kunder, som ønsker at betale med kontanter, kan det give mening, at kontantpligten lempes for at understøtte sikre og effektive betalinger i samfundet.

Det skal ses i sammenhæng med, at butikkerne har (delvist) faste omkostninger ved at håndtere kontanter, herunder at have byttepenge til rådighed, sikkerhed i forbindelse med at opbevare kontanter og indlevering af kontanter. I takt med at der er færre kontantbetalinger til at dække disse omkostninger, bliver den enkelte kontantbetaling dermed en mindre effektiv betalingsform for butikken.

En lempelse af kontantpligten kan i princippet ske på flere måder – fx ved at gøre det frivilligt for nogle eller alle butikker, om de vil tage imod kontanter eller ved at reducere antallet af timer, hvor butikker er forpligtede til at tage imod kontanter.

En lempelse af kontantpligten, eventuelt kun i nogle brancher, betyder ikke nødvendigvis, at kontanterne forsvinder fra de omfattede brancher. Hvis det for nogle butikker bliver frivilligt at tage imod kontanter, kan kontantbetalinger blive et konkurrenceparameter butikkerne imellem. Derudover må det forventes, at butikkerne fortsat vil tage imod kontanter i de dele af fysisk handel, hvor kontantbetalinger fortsat er udbredt for derved at beholde kunderne.

En lempelse af butikkernes pligt til at tage imod kontanter er et politisk valg, hvor bl.a. hensynet til sikre og effektive betalinger skal ses sammen med, at en del af befolkningen har svært ved at benytte digitale betalingsløsninger og dermed kun kan betale med kontanter. Erhvervsministeren har i begyndelsen af 2023 tilkendegivet, at regeringen løbende ser på fordele og ulemper ved den nuværende udformning af kontantpligten, men at man som forbruger fortsat skal have garanti for, at forretninger, der primært sælger nødvendighedsvarer og -tjenester, fx dagligvarebutikker og apoteker, skal være forpligtede til at modtage betalinger med kontanter.¹⁹

Næsten 4 ud af 10 borgere ønsker, at alle butikker skal modtage kontanter, se figur 15. Det er især borgere, der tillægger kontanter særlige egenskaber, som ønsker at bibeholde butikkernes pligt til at tage imod kontanter. Modsat angiver en fjerdedel af befolkningen, at kontantpligten helt kan undværes, mens den resterende del af befolkningen vurderer, at kontantpligten kan lempes fra det nuværende omfang.²⁰

Det må forventes, at kontantpligten i Danmark er en medvirkende faktor til, at brugen af kontanter i Danmark er højere end i Norge og Sverige, der ikke har en tilsvarende regel, se boks 4.²¹ En lempelse af kontantpligten kan derfor, alt efter omfanget, føre til færre kontantbetalinger, hvilket kan have negativ effekt på kontantinfrastrukturen og dermed begrænse adgangen til kontanter yderligere i samfundet.

¹⁹ Der foretages færre betalinger med kontanter i dele af sundhedssektoren, hvorfor regulering kan være med til at sikre, at disse centrale samfundsfunktioner også i fremtiden vil modtage kontanter, hvis kontantpligten lempes.

²⁰ Spørgsmålet i Nationalbankens undersøgelsen omhandler alene, om butikker kan undtages helt fra at modtage kontanter – ikke om tidsrummet, hvor butikkerne er forpligtede til at modtage kontanter, kan indsnævres, eller om butikker kan sige nej til store sedler.

²¹ Et faldende brug af kontanter har i flere lande medført en stigende bekymring for anvendeligheden af kontanter, fx i Norge og Sverige. Det har resulteret i forslag til ny lovgivning i både Sverige og Norge, der skal understøtte muligheden for at betale med kontanter i samfundskritiske butikker.

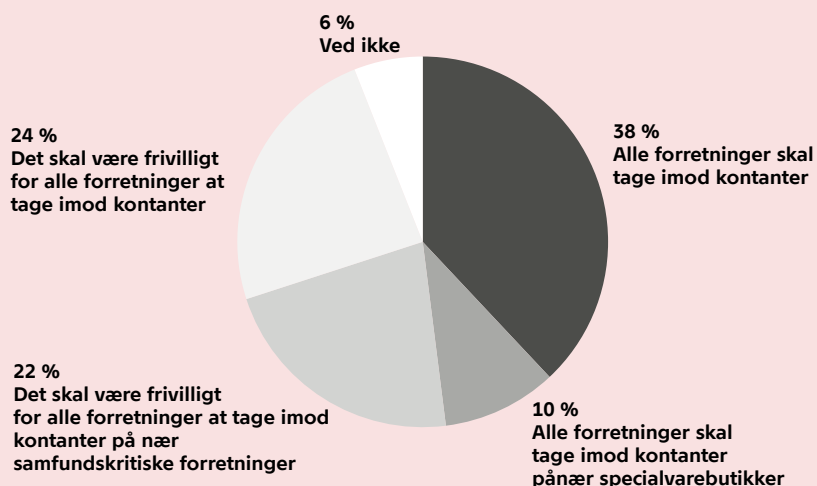

I takt med at brugen af kontanter falder, og flere butikker dermed kun sjældent har kunder, som ønsker at betale med kontanter, kan det give mening, at kontantpligten lempes for at understøtte sikre og effektive betalinger.

FIGUR 15

Borgernes holdning til butikkers pligt til at tage mod kontanter

I hvilken udstrækning mener du, at forretninger skal have lov til at afvise at tage imod kontanter?

Kilde: Danmarks Nationalbank.

BOKS 4

Regler for brug af kontanter i nabolandene

Sverige

I Sverige er svenske kontanter udstedt af den svenske centralbank, Riksbanken, lovligt betalingsmiddel og kan som udgangspunkt benyttes overalt i landet.¹ Med undtagelse hertil gælder der dog et lovfæstet princip om aftalefrihed, hvormed butikker og restauranter kan nægte at tage imod kontanter, mønter eller bestemte seddeltyper. Derudover kan bestemte områder, fx sundhedsvesenet, være underlagt pligt til at tage imod kontanter.

Norge

Norske kontanter udstedt af den norske centralbank, Norges Bank, er lovligt betalingsmiddel i Norge. Norsk lovgivning spænder over flere modsatrettede regler, som medfører, at det er uklart, om der gælder en kontantpligt. Den norske regering har ultimo 2022 sendt et lovforslag i høring vedr. forbrugeres adgang til at betale med kontanter og derved muligheden for at indføre en kontantpligt. Hvis lovforslaget bliver vedtaget, vil alle bemandede forretninger være forpligtede til at modtage kontantbetalinger.²

Euroområdet

Europa-Kommissionen fremlagde i 2010 en anbefaling, der sætter rammen for kontanter (eurosedler og -mønter) som lovligt betalingsmiddel i euroområdet.³ Det indebærer bl.a., at kontanter er et lovligt betalingsmiddel, medmindre andet er aftalt. Dog er det tilladt at afvise betalinger med kontanter med udgangspunkt i "good faith principle" ved mistanke om fx hvidvask. Betalinger med kontanter skal desuden altid accepteres til pålydende værdi, og kontanter skal give en ihændeher mulighed for at tilbagebetale gæld.

¹ Se riksbankloven ([link](#)).

² Se regeringens høringforslag ([link](#)) og Norges Banks høringssvar ([link](#)).

³ Se Europa-Kommissionen, *Commission Recommendation of 22 March 2010* ([link](#)).

De mest udsatte borgere har brug for adgang til kontanter

Der er en række borgere i Danmark, som er digitalt udfordrede i større eller mindre grad.²² Det er dog kun en mindre del af disse borgere, der af forskellige årsager har svært ved at administrere og anvende digitale betalingsløsninger. Det afspejler, at betalinger med fx et betalingskort for mange borgere er mere simpelt end fx at håndtere kommunikation med det offentlige digitalt. Således er ca. 5 pct. af borgerne i Danmark fritaget for digital post²³, mens under 1 pct. af befolkningen over 15 år ikke har et fysisk betalingskort til rådighed.

Selv om borgere, der er fritaget for digital post, betaler mere med kontanter end den øvrige befolkning, så foretager borgere i denne gruppe også betalinger med digitale løsninger, fx med mobilen, når de betaler til andre privatpersoner.

I Nationalbankens undersøgelse af borgernes betalingsvaner angiver under 1 pct., at det ville være problematisk for dem, hvis kontanter forsvinder i fremtiden, da de kun kan anvende kontanter som betalingsmiddel.

Gruppen af borgere, som er afhængige af kontanter, indeholder personer med fysiske eller kognitive funktionsnedsættelser. For borgere med kognitiv funktionsnedsættelse kan det fx være umuligt at huske en PIN-kode. Kontanters fysiske form kan samtidig lette styringen af egen økonomi blandt borgere, der ikke kan administrere de nuværende digitale betalingsløsninger.

Borgernes faktiske betalingsvaner samt den brede forankring af offentlige og digitale services tyder derfor på, at det kun er en meget begrænset del af befolkningen, som ikke kan benytte digitale betalingsløsninger.²⁴

Det er ikke alene brugen af kontanter, men også adgangen til kontanter, som ser ud til at være reduceret i takt med tilpasningen af kontantinfrastrukturen til et mere digitaliseret samfund, se afsnit 3. Derfor er der også taget offentlige initiativer i Danmark i forhold til at forbedre adgangen til kontanter for de mest digitalt udsatte borgere, se boks 5. Samtidig vil implementering af EU-direktivet European Accessibility Act i 2025 forbedre adgangen til blandt andet kontantautomater for fx synshandicappede.²⁵

Kontanter er ikke alene nok for, at man kan begå sig i et digitalt samfund. Det er også nødvendigt at danske statsborgere har en indlånskonto i et pengeinstitut.²⁶ Lovgivningen sikrer derfor, at alle borgere har adgang til en basal indlånskonto, og det er vigtigt, at pengeinstitutterne også i fremtiden sikrer, at adgang til både fysiske og digitale penge opretholdes. Senest har Erhvervsministeriet sammen med Finans Danmark, Kommunernes Landsforening og organisationer for udsatte borgere indgået en aftale om at sikre hjemløse og andre udsatte borgeres adgang til en bankkonto.²⁷

På lidt længere sigt vil nye innovative løsninger med stor sandsynlighed også reducere afhængigheden af kontanter for nogle af de borgere, der i dag kun kan bruge kontanter som betalingsmiddel. Der er allerede i dag eksempler på betalingsløsninger, der giver øget anvendelighed for digitalt udfordrede og

Under 1 pct. af borgerne angiver, at det ville være problematisk for dem, hvis kontanter forsvinder i fremtiden, da de kun kan anvende kontanter som betalingsmiddel.

En gruppe af borgere vil fortsat være afhængige af kontanter eller andre betalingsmidler med tilsvarende egenskaber i et stadig mere digitaliseret samfund.

²² Digitalt udfordrede borgere har blandt andet svært ved at bruge offentlige digitale løsninger.

²³ Se Digitaliseringsstyrelsen, *Statistik om Digital Post, 2023* ([link](#)).

²⁴ Ca. 95 pct. af befolkningen benytter offentlige digitale løsninger og bruger net- eller mobilbank.

Se Danmarks Statistik, *It-anvendelse i befolkningen 2022* ([link](#)).

²⁵ Se Europa-Parlamentets og rådets direktiv (EU) 2019/882 af 17. april 2019 om tilgængelighedskrav for produkter og tjenester ([link](#)).

²⁶ Danske statsborgere over 18 år er omfattet af loven om offentlige betalinger, der medfører, at alle skal have en NemKonto. Udbetalinger fra offentlige myndigheder, som fx folkepension, andre sociale ydelser eller overskydende skat, kan dermed udelukkende ske digitalt.

²⁷ Se Erhvervsministeriet, *Ny aftale sikrer adgang til bankkonto for hjemløse og udsatte borgere* ([link](#)).

udsatte borgere, fx "voice-over"-funktionaliteter²⁸ i mobilen (Apple Pay) og ihænde-haverkort²⁹ udstedt af bl.a. Danske Bank.

En gruppe af borgere vil dog fortsat være afhængig af kontanter eller andre betalingsmidler med tilsvarende egenskaber i et stadig mere digitaliseret samfund. Det er vigtigt, at denne gruppe af borgere, også i fremtiden, har adgang til sikre og effektive betalingsmidler.

BOKS 5

Offentlige initiativer om adgangen til kontanter for de mest udsatte borgere

Regeringen nedsatte i 2021 en arbejdsgruppe med Kommunernes Landsforening, Finans Danmark, Rådet for Socialt Udsatte og andre centrale aktører på området om socialt udsattes adgang til kontanter. Arbejdsgruppen planlægges til i 2023 at afrapportere om udviklingen på området og arbejdet med at udbrede løsninger.

Landets største kommuner arbejder sideløbende med at finde lokale løsninger på at lette adgangen til kontanter for de mest socialt udsatte borgere.

I Københavns kommune har man identificeret flere løsningsmodeller, der kan lette adgangen til kontanter for udsatte grupper, herunder etablering af kommunale kontantkasser. Københavns Kommune har vurderet, at flere af de identificerede løsningsmodeller forudsætter ny lovhjælp, hvorfor kommunen for nuværende arbejder videre med en løsning baseret på ihænde-haverkort.

I Aarhus kommune har man arbejdet med sociale krav i kommunernes bankaftaler, bl.a. om adgang til kontanter for udsatte borgere og et pilotprojekt på et af kommunens sociale tilbud, hvor borgeren overfører penge til en institutionskonto, hvorefter en medarbejder hæver det ønskede beløb i kontanter.

Odense kommune samarbejder med en lokal bankfilial, hvor borgeren kan møde fysisk op i filialen, og hvis kunden kan identificere sig selv eller genkendes, så flyttes det ønskede beløb fra kundens konto til en universalkonto, hvorefter en bankmedarbejder hæver kontanter i bankfilialens kontantautomat.

Kilde: Se svar til Folketingets Socialudvalg fra Pernille Rosenkrantz-Theil, juni 2023 ([link](#)), Københavns Kommune, *Notat vedr. medlemsforslag om NemKonto*, juni 2023 ([link](#)) og HK, *Kommuner skal hjælpe borgere uden hævekort*, september 2022 ([link](#)).

Kontanter som fysisk værdiopbevaring

Kontanter er likvide og værdifaste fordringer, der giver borgere og virksomheder mulighed for at anvende kontanter til fysisk værdiopbevaring. Kontanter er, i modsætning til andre former for fysisk værdiopbevaring som fx guld, også et bredt accepteret betalingsmiddel. Dette samspil gør, at nogle af de borgere, der foretrækker kontanter til betalinger, også har en præference for at anvende kontanter til værdiopbevaring. 33 pct. af danskerne har en opsparing i sedler og mønter, heraf har langt hovedparten mindre end 10.000 kr., se afsnit 1.

For at få en dybere indsigt i, hvad borgerne særligt værdsætter ved kontanter som værdiopbevaring, har Nationalbanken spurgt borgerne, hvorfor de har eller har haft en opsparing i kontanter.

²⁸ Voiceover giver hørbare beskeder af det, der vises på skærmen, fx når man foretager et køb.

²⁹ Danske Bank har udviklet et ihænde-haverkort, kaldet Kontantkort, der er et ikke-personligt betalingskort. Kortet må lånes ud til andre og er ikke tilknyttet en personlig konto. Kortet har en generisk pinkode og kan benyttes til betalinger i fysisk handel og kontanthævninger. Løsningen er bl.a. udviklet til udsatte og ældre og er ligeledes en del af Danske Banks samarbejde med Hus Forbi.

Ifølge Nationalbankens undersøgelse har næsten hver femte borger i dag en beholdning af kontanter, hvis der skulle opstå situationer, hvor andre digitale betalingsløsninger ikke fungerer. Der er dog ikke noget, som særligt peger på, at danskerne generelt har haft et ekstraordinært ønske om at hæve kontanter som følge af større omkringliggende begivenheder, herunder krigen i Ukraine eller corona-pandemien.

Derudover er anonymitet en af de væsentligste årsager til borgernes valg af kontanter til værdiopbevaring. 12 pct. af befolkningen anvender på den baggrund kontanter til værdiopbevaring, hvilket er på linje med niveauet fra 2021.³⁰ Anonymiteten sikrer, at borgere kan holde kontanter, uden at de er direkte sporbare og uden involvering af tredjeparter.

Få borgere tilkendegiver, at de har en opsparing i kontanter grundet negative indlånsrenter i pengeinstitutterne frem til ultimo 2022. Højere indlånsrenter har den senere tid reduceret incitamentet til at bruge kontanter som værdiopbevaring, hvilket har været medvirkende til, at flere har reduceret deres beholdning af kontanter betragteligt, se afsnit 1.³¹

Endelig peger Nationalbankens undersøgelse på, at højere inflation de senere år har medført, at en gruppe af borgere har reduceret deres beholdning af kontanter. Det er især den yngre del af befolkningen, som har foretaget større ændringer i deres kontantbeholdning det seneste år.

På tværs af de forskellige motiver for at holde kontanter gælder, at de skal holdes op mod, at værdiopbevaring i kontanter kan udgøre en sikkerhedsrisiko, herunder at kontanter typisk ikke er forsikret mod hverken tyveri eller brand. Derudover er større beholdninger af kontanter ofte forbundet med omkostninger til opbevaring, herunder pengeskabe eller bankbokse.

For at borgere og virksomheder kan betale med kontanter, er det en forudsætning, at de har mulighed for at holde kontanter til fremtidige betalinger. Kontanter skal dermed kunne fungere som værdiopbevaring til dette formål. Det er dog ikke ensbetydende med, at kontanter skal understøtte generel formueplacering, da det ikke spiller en vigtig rolle for sikre og effektive betalinger. Det samlede omløb af kontanter bør dermed have en tættere sammenhæng med brugen af kontanter til betalinger

Anonymiteten ved kontanter

Kontanter kan anvendes til betalinger og opbevares uden at efterlade digitale spor. Betalinger og opsparing i kontanter kan derfor være motiveret af et ønske om at beskytte privatlivet. Anonymiteten ved kontanter har dog ikke betydning for, om der er sikre og effektive betalinger i Danmark. Nationalbanken ser det dermed ikke som en selvstændig positiv værdi, at anonymitet er en egenskab ved kontanter, men anerkender, at nogle borgere tillægger det værdi.

For danske borgere er anonymitet en af de væsentligste egenskaber ved kontanter. Ifølge Nationalbankens undersøgelse angiver 11 pct. af befolkningen, at det vil være problematisk, hvis samfundet en dag blev kontantløst, da kontanter understøtter anonyme betalinger, se figur 10.³²

Det er ofte de samme borgere, der foretrækker kontanter til betalinger, og som også har en tydelig præference for at anvende kontanter til værdiopbevaring.

³⁰ Se Jakob Mølgaard Heisel, Kontanters anvendelse i samfundet, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 3, marts 2022, ([link](#)).

³¹ Kontanter var attraktive for nogle borgere, da bankerne indførte negative indlånsrenter i 2021. Det var især ældre borgere og borgere, der betalte meget med kontanter, som hævdede større kontantbeløb.

³² 15 pct. af danske mænd mener, at det ville være problematisk, hvis samfundet en dag blev kontantløst, da kontanter understøtter anonymitet. Det samme gælder for 8 pct. af kvinderne i undersøgelsen.

For mange af disse borgere bunder dette i anonymiteten ved kontanter. Eksempelvis angiver mere end hver tiende borger, at kontanternes anonymitet er en af de væsentligste årsager til, at de har en opsparing i kontanter. Anonymiteten kan også være medvirkende til, at 9 pct. af befolkningen har modtaget aflønning for arbejde i kontanter. Nationalbankens undersøgelse indikerer, at især yngre mænd, erhvervsfagligt uddannede og borgere med de laveste indkomster i højere grad end andre har modtaget aflønning for arbejde i kontanter. Disse kontanter omsættes efterfølgende i fysisk handel.³³

Anonymiteten i kontanter betyder også, at de kan benyttes til ulovlige formål, fx hvidvask, sort arbejde eller skatteunddragelse. Dette understøttes af, at borgere, der har aflønnet sort arbejde med kontanter, har en præference for anonymitet.

11 pct. af befolkningen har aflønnet sort arbejde med kontanter. Efterspørgslen efter sort arbejde ser ud til at være bredt forankret på tværs af befolkningen og kan ikke umiddelbart isoleres til køn, indkomst, geografi eller uddannelse.³⁴ En synlig tendens synes dog at være, at primært borgere i alderen 25-45 år i højere grad end ældre, aflønner sort arbejde i kontanter.

Kontanter er kun et supplerende betalingsberedskab

Mange borgere lægger stor vægt på kontanter som et beredskab, hvis andre løsninger ikke virker. Det skal ses i sammenhæng med, at kontanter er fysiske og analoge, og kontantbetalinger dermed kan foretages uden kontakt med bagvedliggende digitale systemer.

Knap 2 ud af 3 borgere svarer "kontanter som alternativ betalingsløsning, hvis andre betalingsløsninger ikke virker", når de spørges om de vigtigste fordele ved kontanter i samfundet i dag.³⁵ Desuden svarer knap 1 ud af 5 borgere, at de finder det problematisk at undvære kontanter engang i fremtiden, da de ser kontanter som et beredskab, hvis andre betalingsløsninger ikke virker, se figur 10.

En forudsætning for at kunne betale med kontanter er, at borgerne har kontanter på sig eller har adgang til kontanter. Borgerne har imidlertid generelt få kontanter på sig til betalinger, og kun en mindre andel af befolkningen har kontanter liggende derhjemme. De fleste borgere vil derfor have behov for at hæve kontanter, hvis de skal betale med kontanter, fx i en situation, hvor de almindelige digitale betalingsløsninger ikke fungerer.

I en situation, hvor kort- og mobilbetalinger ikke virker, kan borgerne dog ikke nødvendigvis benytte kontantautomater, som er den primære adgang til kontanter i Danmark, se afsnit 3. Hævninger i kontantautomater forudsætter typisk, at betalingskortene og den tilhørende digitale infrastruktur virker.³⁶ Dertil er betaling med kontanter i butikkerne i flere sammenhænge koblet op på den digitale betalingsinfrastruktur, herunder lukkede kassesystemer.³⁷ Derudover har butikkerne ofte få kontanter liggende, hvorfor en pludselig og stor stigning i brugen af kontanter i detailhandlen kan medføre mangel på byttepenge.

³³ Der er en tydelig sammenhæng mellem aflønning af arbejde i kontanter og brugen af store sedler til betalinger. 43 pct. af de borgere, der har modtaget aflønning for arbejde i kontanter, har betalt mindst én gang med en 1000-kroneseddel det seneste år i forhold til 24 pct. blandt den resterende befolkning.

³⁴ Rockwool Fonden har lavet en undersøgelse om sort arbejde med lignende resultater, se ([link](#)).

³⁵ Ifølge tal fra Nationalbankens undersøgelse har hver fjerde dansker inden for det seneste år oplevet, at en fysisk forretning af tekniske årsager ikke har kunnet tage imod en kortbetaling. Nationalbankens overvågning af detailbetalingsinfrastrukturen har ikke identificeret eller observeret centrale hændelser, der kan forklare dette, hvorfor borgernes oplevelse må skyldes lokale og midlertidige forstyrrelser i enkelte forretninger.

³⁶ Se Frederik Ræbild Kjemtrup, Offline-kortbetalinger som betalingsberedskab, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 17, 2023 ([link](#)). Afhængigt af typen af nedbrud kan det i nogle tilfælde være muligt at hæve kontanter i en kontantautomat, der er drevet af den kortudstedende bank, så længe denne har strøm.

³⁷ Et lukket kassesystem er et kontantsystem, hvor kunden lægger mønterne i systemet i butikken, mens medarbejderen håndterer sedlerne. Kassesystemet giver automatisk det korrekte beløb tilbage.

Hvis den digitale betalingsinfrastruktur ikke fungerer i et større område, fx i hele eller store dele af landet og i længere tid, er det usikkert, om den samlede kontantinfrastruktur vil kunne understøtte betalinger med kontanter, selv hvis kontantautomater kunne håndtere hævnings uafhængigt af den digitale betalingsinfrastruktur. Kapaciteten i automaterne vil næppe være tilstrækkelig, hvis alle borgere ønsker at hæve mange kontanter samtidigt. Særligt i tæt befolkede områder vil der være stor risiko for, at der opstår lange køer ved kontantautomaterne. Kontantinfrastrukturen ventes dermed ikke at kunne dække betalingsbehovet i fysisk handel i en sådan situation.³⁸ Derudover har kontanthåndteringsselskaber, banker mv. formentlig ikke kapacitet til at servicere markedet i en situation med uventet høj efterspørgsel.³⁹

Kontanter kan fungere som et supplerende beredskab for den enkelte borger, men vurderes i praksis ikke at være et effektivt betalingsberedskab på et samfundsmæssigt niveau.

Hvis kontanter skal løftes til et selvstændigt beredskab i de situationer, hvor de digitale betalingsløsninger er forstyrret eller ikke fungerer på normal vis, vil det kræve betydelige investeringer. Det indebærer blandt andet en national beredskabsplanlægning, investering i større kontantreserver hos virksomheder, husholdninger, den finansielle sektor og Nationalbanken, ligesom der skal være en ekstra kapacitet hos kontanthåndteringsselskaberne til at transportere kontanterne til og fra butikker, banker, kontantautomater mv. Derudover vil det kræve, at man både udvikler og implementerer offline-funktionalitet i kontantautomater samt øger antallet af kontantautomater, særligt i de større byer.

Et kontantberedskab vurderes dermed ikke at stå mål med gevinsterne, henset til at der imidlertid er gode forudsætninger for, at de danske borgere kan foretage offline-betalinger med deres betalingskort, selv hvis betalingssystemerne er forstyrret. Nationalbanken har afdækket offline-betalinger med betalingskort og vurderer, at løsningen kan udgøre et samfundsdækkende betalingsberedskab.⁴⁰

Afdækningen viste bl.a., at offline-funktionaliteten i betalingskort udstedt af danske banker muliggør, at langt de fleste borgere kan opretholde et basalt forbrug i ca. 10 dage med et betalingskort, såfremt forbruget tilpasses til livsfornødenheder.

Selvom kontanter ikke er et samfundsmæssigt betalingsberedskab og heller ikke er nødvendige for, at borgere kan opretholde et basalt forbrug af livsfornødenheder i perioder, hvor kort- eller mobilbetalinger ikke fungerer som normalt, kan kontanter dog udgøre et supplement eller alternativ for dem, der ønsker det.

Hvis man ønsker at betale med kontanter i en nedbrudssituation, er det dog nødvendigt, at man har kontanterne, før nedbruddet opstår. Det skal dog vejes op mod, at det ikke er ubetinget godt at have større mængder kontanter liggende ud fra et sikkerhedshensyn. Desuden skal en kontantbeholdning liggende ud fra et sikkerhedshensyn. Desuden skal en kontantbeholdning liggende ud fra et sikkerhedshensyn. Desuden skal en kontantbeholdning liggende ud fra et sikkerhedshensyn. Desuden skal en kontantbeholdning liggende ud fra et sikkerhedshensyn.

³⁸ Kontanter spiller en central rolle i den nederlandske beredskabsplanlægning. Den nederlandske centralbank har ligeledes konkluderet, at kontantinfrastrukturen maksimalt kan dække 50 pct. af transaktionerne i fysisk handel i et krisescenarie. De har derfor også påbegyndt et arbejde med digitale alternativer, herunder offline-funktionalitet i betalingskort og betalingsterminaler.

³⁹ I Norge oplevede borgerne lange køer ved hæveautomater i forbindelse med et nedbrud i 2022 ([link](#)).

⁴⁰ Se Frederik Ræbild Kjemtrup, Offline-kortbetalinger som betalingsberedskab, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 17, 2023 ([link](#)).

Kontanter er i praksis ikke et effektivt betalingsberedskab på samfundsmæssigt niveau.

Kontanter som centralbankpenge

Digitale bankindsbud er penge på lige fod med kontanter, dvs. sedler og mønter.⁴¹ Fælles for alle typer penge er, at de har en række generelle egenskaber, som er afgørende for, at der er tillid til dem.

Penge skal først og fremmest fungere som et udbredt og generelt accepteret betalingsmiddel, som borgere og virksomheder kan anvende til køb af varer og tjenesteydelser. Det betyder også, at de skal være delelige, så de kan bruges til betaling for varer i forskellige værdier. Derudover skal penge have en relativt stabil værdi, så der ikke er for stor usikkerhed om, hvor mange varer og tjenester man kan købe i dag og i fremtiden. Penge skal også kunne anvendes som måleenhed for priser på varer og tjenester. Endelig skal penge være meget vanskelige at forfalske, så der er tillid til deres værdi.

Udover de generelle egenskaber ved penge så skiller kontanter sig ud fra digitale bankindsbud ved, at kontanter er penge udstedt af centralbanken. Det betyder, at kontanters værdi er garanteret af centralbanken, mens digitale penges værdi er garanteret af private banker. Der er altså ikke en modpartsrisiko ved at holde kontanter i modsætning til digitale penge.⁴²

Muligheden for at omveksle digitale bankindsbud til fysiske kontanter kan derfor potentielt være medvirkende til, at kontanter garanterer tillid til værdi og anvendelighed af digitale penge.⁴³

Færre kontanter vil næppe påvirke tilliden til digitale penge

Færre kontanter i samfundet vil næppe påvirke danskernes tillid til eller opfattelse af digitale penge i forhold til kontanter. Heller ikke, hvis brugen af kontanter mindskes yderligere. Det afspejler flere forhold.

For det første er digitale betalinger forankret i centralbankpenge. Centralbankpenge i digital form er således grundlaget for afviklingen af transaktioner mellem banker, da disse sker ved brug af bankernes indestående i centralbanken.⁴⁴ Dette forhold understøtter tilliden til digitale penge svarende til, at de kan veksles til kontanter, som er udstedt af centralbanken.

For det andet anvendes digitale betalingsløsninger til langt størstedelen af alle betalinger i Danmark. Mange borgere lever i dag allerede helt eller delvist kontantløst, og det ser ikke ud til at påvirke den samlede tillid til de digitale penge. Færre kontanter i samfundet ser heller ikke ud til at have påvirket tilliden til digitale penge i Norge og Sverige, hvor brugen af kontanter er lavere end i Danmark, se afsnit 1.

For det tredje bidrager en effektiv finansiel regulering og tilsynet med bankerne til, at borgernes og virksomhedernes digitale bankindsbud typisk anses som mindst lige så sikre som kontanter. Det skyldes blandt andet indskydergarantien, der sikrer, at selvom banken skal krisehåndteres, så får kunden ikke tab på sit bankindestående, hvis det er under ca. 750.000 kr.⁴⁵

⁴¹ Se Danmarks Nationalbank, *Penge gennem historien* ([link](#)).

⁴² Se Julia Weismann Seixas, Søren Truels Nielsen og Samuel Eddie Mogensen, Nye former for digitale penge, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 8, juni 2022 ([link](#)).

⁴³ Ud fra denne præmis accepterer borgerne, at banker opbevarer deres penge og formidler deres betalinger, da 100 digitale kr. altid kan omveksles til 100 kr. i kontanter: Det kaldes paritet. Pariteten og den tillid, der medfølger, opbygges over tid, og hver gang indskud i banker bruges som betalingsmiddel på lige fod med kontanter, eller borgere veksler digitale penge til kontanter, forsikres de om pariteten. Se Den Europæiske Centralbank, CBDC: defining the problems, designing the solutions, februar 2022 ([link](#)).

⁴⁴ Se Julia Weismann Seixas, Søren Truels Nielsen og Samuel Eddie Mogensen, Nye former for digitale penge, *Danmarks Nationalbank Analyse*, nr. 8, juni 2022 ([link](#)).

⁴⁵ Se Finansiell Stabilitet, *Om Garantiformuen* ([link](#)).

For det fjerde ser den brede forankring af straksbetalinger i Danmark ud til at understøtte tilliden til digitale penge.⁴⁶ Det skyldes i høj grad, at straksbetalinger og betalingsløsninger, som er bundet op herpå, i mange tilfælde er blevet et alternativ til kontanter, bl.a. da betaleren afgiver betalingen, og modtager har pengene med det samme, se afsnit 1.

At straksbetalinger kan understøtte borgernes tillid til penge i banken understreges af, at 2 ud af 3 borgere svarer, at det vigtigt for dem, at de kan flytte deres penge via en straksoverførsel, se figur 16. Denne vurdering er bredt forankret i befolkningen, dog især blandt den yngre del af befolkningen. Til sammenligning svarer lidt under halvdelen af befolkningen, at muligheden for at hæve kontanter er vigtig for deres tillid til penge i bankerne. Der er særligt to grupper, der svarer, at muligheden for at hæve kontanter er afgørende for deres tillid til penge i banken:

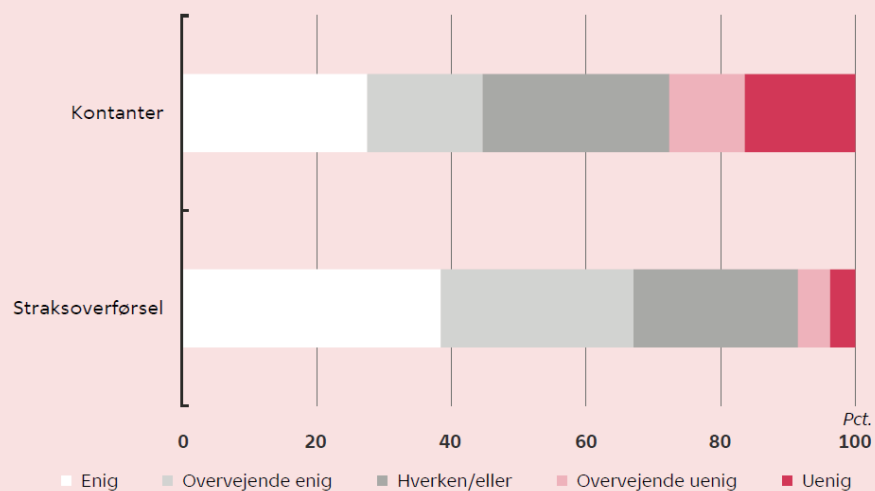
Den ene gruppe er typisk ældre borgere, der enten anvender kontanter til betalinger eller forbinder kontanter direkte med tilliden til det finansielle system. Det skal sættes i forhold til, at det trods alt kun er 20 år siden, digitale betalinger for alvor tog fart i Danmark. Folk i denne aldersgruppe har altså levet en stor del af deres liv, hvor kontanter var deres eneste reelle betalingsmulighed.

Den anden gruppe kendetegner borgere, der generelt har lavere tillid til samfundet som helhed. De foretrækker kontanter til både betalinger og værdiopbevaring, blandt andet som følge af muligheden for anonymitet. Det er dermed ikke nødvendigvis tilliden til kontanter som centralbankpenge, der er afgørende for denne gruppes tillid til banken (og hele samfundet). Overordnet set tyder resultaterne i Nationalbankens undersøgelse derfor ikke på, at tilliden til digitale penge afhænger af kontanters egenskab som centralbankpenge.

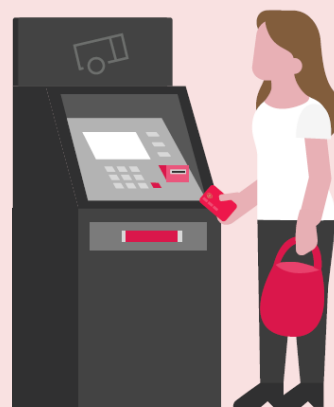
FIGUR 16

Muligheden for straksbetalinger betyder mere for borgernes tillid til penge end muligheden for at hæve kontanter

"Det er afgørende for min tillid til penge i banken, at jeg har mulighed for at hæve mine penge i kontanter/flytte mine penge via en straksoverførsel"

Kilde: Danmarks Nationalbank.

⁴⁶ Straksbetalinger blev indført i 2013 med straksclearingen, hvor den enkelte borger hurtigt og nemt kan flytte penge døgnet rundt fra en bank til en anden.

03

Kontantinfrastuktur og kontanttjenester i Danmark

Færre kontanter i samfundet har medført, at de centrale aktører i den danske kontantforsyning, se boks 6, løbende har tilpasset dele af kontantinfrastrukturen og de tjenester, der udbydes.

BOKS 6

Den danske kontantforsyning

Opgaven med at sikre en velfungerende kontantinfrastruktur løftes i et tæt samarbejde mellem Nationalbanken, depotbanker, banker og kontanthåndteringsselskaberne Nokas og Loomis. Alle aktører spiller en vigtig rolle i kontantinfrastrukturen og er afgørende for, at kontanter kan tilgås og anvendes af borgere og virksomheder.

En af Nationalbankens kerneopgaver er at udstede sedler og mønter i Danmark. Nationalbanken har ansvaret for sedlers og mønters fremstilling, sikkerhed og udformning, så kontanter er et sikkert og effektivt betalingsmiddel. Nationalbanken leverer også nye sedler og mønter til kontantdepoterne og bringer kassable sedler retur til Nationalbanken.

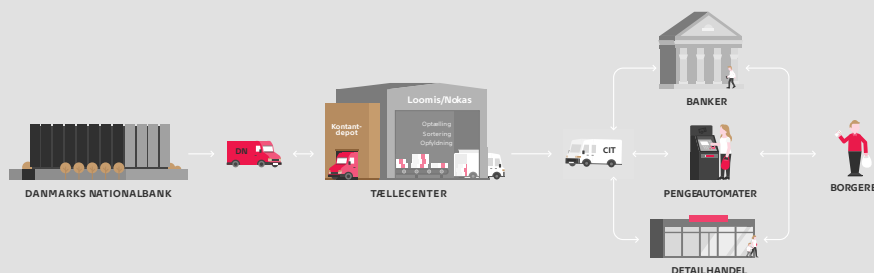
Danske Bank og Nordea er, udover at være banker, også såkaldte depotbanker og ejer hver to nationalbankdepoter i henholdsvis Aarhus og København. Som depotbank har de ansvaret for kontanterne i kontantdepoterne. Danske Bank og Nordea står derfor for at tælle og sortere de kontanter, der skal bruges i samfundet, fx i bankerne og i detailhandlen. Alle banker kan være kunde i et nationalbankdepot og har altid ret til at hente og aflevere kontanter til priser fastsat af Nationalbanken.

I praksis driver kontanthåndteringsselskaber (cash-in-transit, CIT) håndteringen i nationalbankdepoterne på vegne af depotbankerne, om end det er depotbankerne, der har det endelige ansvar for drift, sikkerhed mv. i kontantdepoterne. Håndteringen af kontanter i nationalbankdepoterne er dermed fysisk placeret i CIT-selskabernes tællecentre.

CIT-selskaberne varetager også en række andre opgaver for bl.a. banker og detailhandel, da håndteringen af kontanter oftest er forbundet med stordriftsfordele. Langt de fleste banker har udliciteret serviceringen af kontantautomater samt optælling og sortering af sedler og mønter til CIT-selskaberne.

Flere store detailhandelskunder har også indgået aftaler med CIT-selskaberne om at hente og sortere sedler og mønter, optælle og udføre byttepengeservice samt bogføre beløb direkte på kundens bankkonto. Bankerne og detailhandlen aftaler priser og vilkår med CIT-selskaberne uafhængigt af Nationalbanken.

Det sidste led i kontantforsyningen er adgangen til kontanter for borgere og virksomheder, der ikke har en aftale med et CIT-selskab. Borgere hæver typisk kontanter i kontantautomater eller i butikker og anvender dem til betalinger. Virksomheder efterspørger kontanter til eksempelvis byttepenge og anvender oftest banken til at indlevere kontanter.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Levetiden blandt danske sedler er eksempelvis steget, i takt med at kontanter anvendes mindre til betalinger, og kvaliteten af sedlerne løbende opgraderes. Det har været medvirkende til, at Nationalbanken i 2016 stoppede med selv at producere kontanter og i stedet udliciterede produktionen af sedler og mønter til eksterne leverandører.⁴⁷

Kontanthåndteringsselskaberne, også kaldet cash-in-transit, CIT, har desuden haft økonomisk behov for at ændre praksis gennem årene, da håndteringen af kontanter er forbundet med stordriftsfordele. Afhentningen et givet sted koster stort set det samme, uanset om der skal hentes mange eller få kontanter. Omkostningerne er også lavere pr. afhentning, desto flere stop CIT-selskabet har på turen. Dalende brug af kontanter i samfundet kan dermed påvirke både priser for afhentning af kontanter og udbuddet af kontanttjenester.

Bankerne spiller samtidig en central og naturlig rolle i kontantinfrastrukturen i forhold til borgernes og virksomheders adgang til kontanter. Bankerne er oftest bindeleddet mellem borgere, butikker og CIT-selskaber og stiller faciliteter til rådighed, der er nødvendige for at kunne hæve og indskyde kontanter. Bankerne er dermed fortsat, trods tilpasset kontanthåndtering, en naturlig del af kontanthåndteringen i Danmark.

Færre kontanter forstærker nye tendenser for ind- og udbetaling

Der er i de senere år sket en større tilpasning i udbuddet af og udviklingen i kontanttjenester, se boks 7, fx i borgernes og virksomheders adgang til at hæve og indsætte kontanter. Nye funktionaliteter i kontantautomaterne, fx til indbetaling, og bankernes naturlige fokus på omkostninger har medført, at adgangen til fysiske kontanttjenester i dag er begrænset.

BOKS 7

Kontanttjenester i Danmark

Nationalbankens kortlægning af kontanttjenester i Danmark har fokus på betjente og selvbetjente kontanttjenester. En kontanttjeneste kan defineres som en tjeneste, hvor borgere og virksomheder kan hæve eller indlevere kontanter. Disse tjenester spiller en central rolle for den samlede adgang til kontanter i Danmark.

Betjente kontanttjenester er tjenester, hvor borgere og virksomheder er i fysisk kontakt med et menneske. Det kan være fysisk ekspedition i bankernes rådgivningscentre, ved kassen i et supermarked, hvor det også er almindeligt at hæve kontanter, eller levering og afhentning af kontanter via et CIT-selskab, fx byttepenge.

Selvbetjente kontanttjenester er tjenester, hvor borgere og virksomheder ikke bliver betjent af et menneske, men derimod anvender fx en kontantautomat til ind- eller udbetaling, mønttæller, døgnboks og andre drop-off-funktionaliteter.

Analysen fokuserer kun på adgangen til kontanter i danske kroner i Danmark og inkluderer ikke ind- og udbetalinger i vekselsbureauer, grænseoverskridende aktivitet med kontanter samt ind- og udlevering af udenlandsk valuta i banker, kontantautomater mv.

Begrænsningen i adgangen til fysisk betjening har rykket håndteringen af kontanter fra rådgivningscentrene ud i kontantautomaterne. Det har reduceret udbuddet af tjenester, som bankerne stiller til rådighed, herunder betaling af regninger ved kassen, direkte adgang til personlig betjening, indlevering af dagens omsætning ved kassen, køb af byttepenge for virksomheder samt

⁴⁷ Produktionen af nye danske mønter varetages i øjeblikket af Mint of Finland, og produktionen af nye danske sedler varetages af seddeltrykkeriet Oberthur Fiduciaire SAS i Frankrig.

håndtering af ældre og beskadigede kontanter. Adgang til betjent ekspedition ved kassen er stadig mulig i mange banker i deres rådgivningscentre, men kræver oftest forudgående telefonisk henvendelse eller betjening i udvalgte tidsrum.

Reduktionen i udbuddet af kontanttjenester skal ses i lyset af, at færre betalinger med kontanter har betydet, at banker har haft et generelt fald i efterspørgslen efter kontanter, herunder også behovet for betjent ekspedition ved kassen i rådgivningscentre. I forlængelse heraf har mange banker tilpasset deres udbud af kontanttjenester, hvilket har påvirket deres praksis for håndtering af kontanter.

Bankernes tilpasning har også påvirket borgernes og virksomhedernes brug af kontanttjenesterne de senere år. I 2017 blev hovedparten af kontanthævninger foretaget i automaterne, men der blev samtidigt foretaget hævnings for knap 20 mia. kr. ved kassen i bankerne. Til sammenligning blev stort set hele værdien af kontanthævninger foretaget i automaterne i 2023, se figur 17.

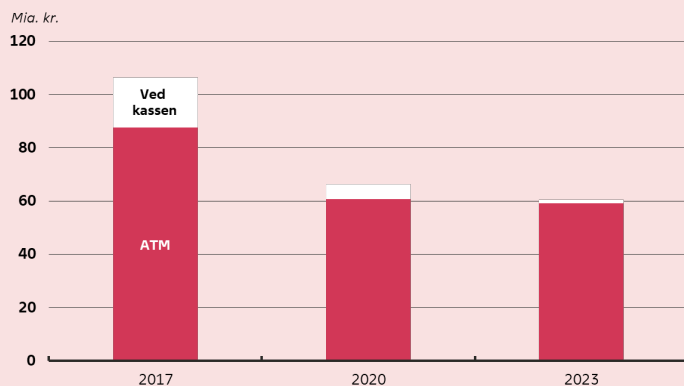
Samme tendens gør sig gældende ift. indskud af kontanter, hvor døgnbokse historisk har været meget anvendt, særligt af virksomheder. I 2023 sker størstedelen af indskud af kontanter imidlertid via kontantautomaterne, imens indskud i bankfilialerne og døgnbokse kun anvendes i beskedent omfang. Det skyldes bl.a., at flere pengeinstitutter har erstattet betjente kontanttjenester og døgnbokse med kontantautomater, der tillader indskud af kontanter.

Sammenholdes tallene for hævnings og indskud i pengeinstitutterne, fremgår det, at nettoudtrækket for kontanter, dvs. hævnings fratrukket indskud, i dag er større end tidligere år. Det sker samtidig med, at det samlede kontantomløb har været faldende siden sommeren 2022, se figur 8. Det indikerer, at borgerne over det seneste år i større grad end tidligere afhænder deres kontanter gennem betalinger i detailhandlen.

FIGUR 17

Kontantautomater spiller en større rolle i adgangen til kontanter

Samlet værdi af kontanthævninger i pengeinstitutterne

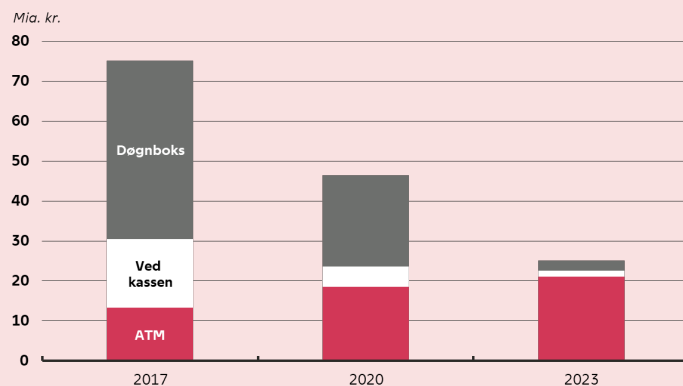

Anm.: Værdierne for 2023 er beregnet fra 4. kvartal 2022 - 3. kvartal 2023.
Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 18

Hovedparten af kontantindskud sker i dag via kontantautomater

Samlet værdi af kontantindskud i pengeinstitutterne

Anm.: Værdierne for 2023 er beregnet fra 4. kvartal 2022 - 3. kvartal 2023.
Kilde: Danmarks Nationalbank.

Udbetaling af kontanter er tilpasset behovet i samfundet

Antallet af kontantautomater spiller en central rolle i den samlede adgang til kontanter i samfundet. Danske Bank, Nordea Bank og Kontanten⁴⁸ er de største danske udbydere af kontantautomater. De står for ca. 60 pct. af alle kontantautomater, se figur 19, mens Euronet er den største udenlandske aktør.

Siden 2017 er antallet af kontantautomater i Danmark reduceret med mere end en femtedel til ca. 1.800 kontantautomater i 2023. Reduktionen er bredt forankret på tværs af de danske banker, hvor færre kontantbetalinger har medført en tilpasning i antallet af kontantautomater. Bankerne har ligeledes valgt at frasælge flere kontantautomater til andre specialiserede aktører. Det gælder især automater placeret i storcentre, ved feriedestinationer og i lufthavne.⁴⁹

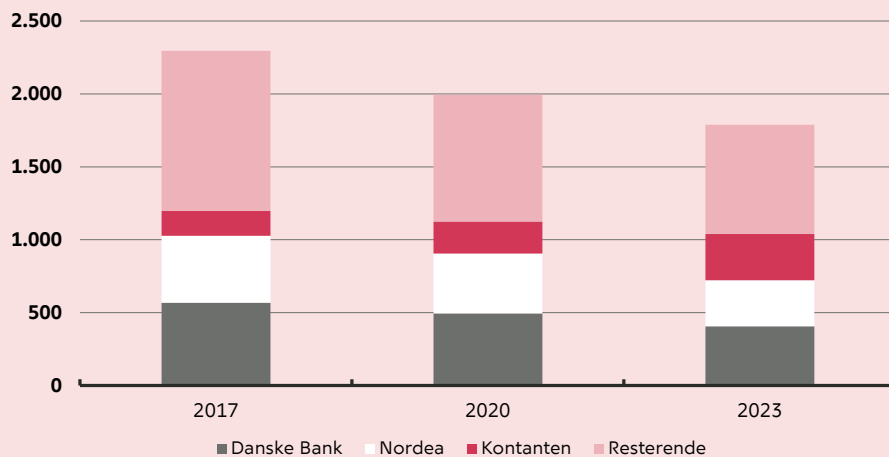
Samlet set kan tilpasningen have reduceret den maksimale kapacitet for hævnings i kontantautomater. Det skal dog ses sammen med, at nyere kontantautomater har højere kapacitet end ældre kontantautomater, dvs. antallet af sedler, der kan være i automaten, er større.

Det lavere antal kontantautomater har ikke nødvendigvis reduceret tilgængeligheden betragteligt (afstanden til nærmeste kontantautomat). Det skyldes, at tilpasningen til færre kontantautomater i bankerne i stor udstrækning er sket ved at tage automater ud af drift, hvis der har været flere kontantautomater placeret umiddelbart ved siden af hinanden.

FIGUR 19

Udvikling i antal kontantautomater med hævefunktionalitet

Antal ATM'er

Anm.: Figuren angiver antallet af kontantautomater ultimo 2. kvartal på det danske marked. "Kontanten" inkluderer alle pengeinstitutter i samarbejdet i 2023 og 2020. Nykredit og Spar Nord repræsenterer "Kontanten" i 2017. Resterende dækker over alle andre pengeinstitutter og udbydere af kontantautomater på det danske marked.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

⁴⁸ Kontanten er et etableret samarbejde mellem 25 pengeinstitutter og CIT-selskabet Nokas, der udbyder en fælles hæve- og indbetalingsfunktion på tværs af samarbejdsbankerne.

⁴⁹ CIT-selskaberne, Nokas og Loomis, spiller også en stadig større rolle på det samlede marked. Loomis har eksempelvis opkøbt flere kontantautomater fra Jyske Bank og Sydbank, se Finanswatch ([link](#)).

Antallet af kontantautomater med udbetalingsfunktion er størst i byerne, hvilket er naturligt henset til det større befolkningsgrundlag. Dog sikrer især større regionale banker, at der også er kontantautomater udenfor de største byer i de områder, hvor deres kunder er, se figur 20 og figur 21.

Den samlede tilgængelighed skal også ses i forhold til, at færre end 1 pct. af alle husstande i Danmark har mere end 10 kilometer til den nærmeste kontantautomat. 4 ud af 5 husstande har endvidere under 2 kilometer til nærmeste kontantautomat, se tabel 1.

Udbredelsen giver dermed et samlet billede af, at langt de fleste borgere har adgang til en kontantautomat i deres nærområde.

TABEL 1

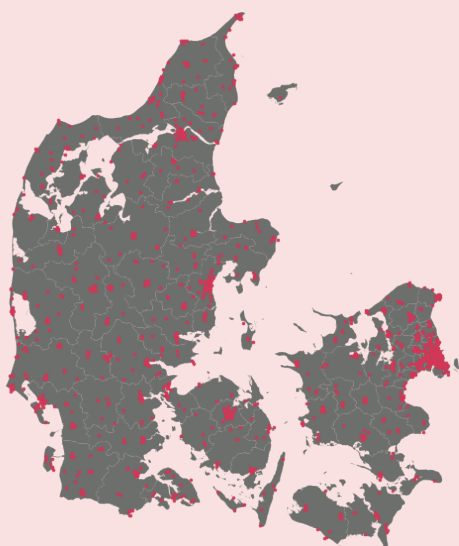
4 ud af 5 borgere har mindre end 2 km til nærmeste kontantautomat

	Andel af alle husstande (i pct.)
Under 2 kilometer	80,2
Mellem 2 og 5 kilometer	11,3
Mellem 5 og 10 kilometer	7,9
Over 10 kilometer	0,6

Anm.: Beregningerne tager udgangspunkt i danske og udenlandske udbydere af kontantautomater, der indberetter til Nationalbankens statistik for betalinger samt danske folkeregisteradresser.

Kilde: Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, bankernes hjemmesider og Danmarks Nationalbank.

FIGUR 20

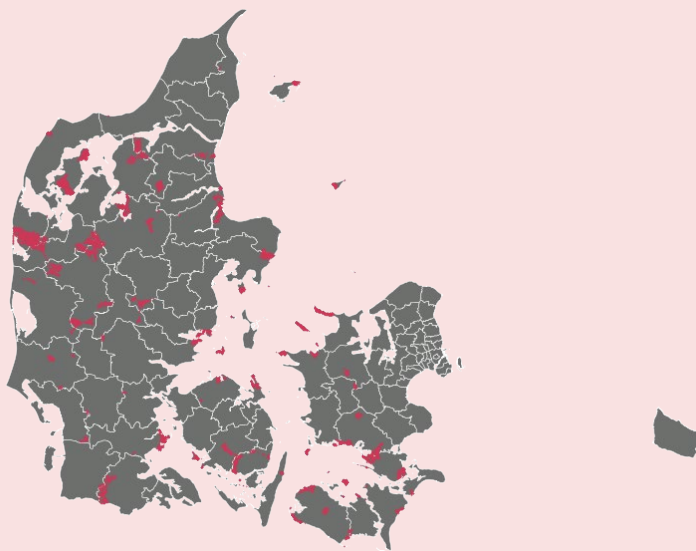
Udbetaling af kontanter i kontantautomater

Anm.: De røde markeringer angiver alle kontantautomater med hævefunktionalitet i Danmark. Data er indsamlet via bankernes hjemmesider og Nationalbankens betalingsstatistik for 2. kvartal 2023. Kortet dækker danske og udenlandske udbydere af kontantautomater, der indberetter til Nationalbankens statistik.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 21

Få områder i Danmark med mere end 10 km til nærmeste hæveautomat

Anm.: Kortet angiver områder, hvor borgere har mere (rød) og mindre (grå) end 10 kilometer til nærmeste kontantautomat med hævefunktionalitet. Data er indsamlet via bankernes hjemmesider og Nationalbankens betalingsstatistik for 2. kvartal 2023. Kortet dækker danske og udenlandske udbydere af kontantautomater, der indberetter til Nationalbankens statistik.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Faldende brug af kontanter og færre kontantautomater har i flere lande medført en stigende bekymring for tilgængeligheden og anvendeligheden af kontanter, bl.a. i Litauen og Sverige. Det har resulteret i ny lovgivning, der skal sikre adgangen til kontanter for borgere, fx maksimale afstandskrav til nærmeste kontantautomat.

Nationalbanken deler på nuværende tidspunkt ikke samme bekymring i en dansk kontekst. Det skyldes først og fremmest udbredelsen af kontantautomater i dag, og at et krav om tilgængelighed, fx afstand til nærmeste kontantautomat, bør ses i forhold til geografiske forskelle men også, hvor kontanterne kan bruges. Eksempelvis har næsten en tredjedel af befolkningen, der har over fem kilometer til nærmeste kontantautomat, også over fem kilometer til nærmeste dagligvarebutik. Desuden er det i vid udstrækning muligt at hæve kontanter i fx dagligvarebutikker i Danmark. Det reducerer yderligere behovet for en meget høj dækning af kontantautomater.

Ifølge Nationalbankens seneste undersøgelse hævdede mere end hver tredje dansker kontanter i en butik det seneste år i forbindelse med et varekøb.⁵⁰ Kontanthævninger i detailhandlen er dermed et vigtigt supplement for adgangen til kontanter i Danmark i dag. De kan i fremtiden komme til at spille en endnu vigtigere rolle, hvis adgangen til øvrige kontanttjenester mindskes som følge af fx lavere efterspørgsel efter kontanter til betalinger.

⁵⁰ Nationalbankens undersøgelse indikerer, at borgere uden for større byer i højere grad anvender butikkernes mulighed for at hæve over beløbet som supplement til kontanthævninger i bankerne.

Også i europæisk sammenhæng ses det, at adgangen til kontanter via detailsektoren kan spille en vigtigere rolle. I Europa-Kommissionens forslag til det tredje betalingstjenestedyret gives der eksplicit mulighed for, at butikker, der ikke er underlagt finansiel regulering, kan lade borgere hæve kontanter ved en kortbetaling, også uden at de foretager et varekøb.⁵¹

Butikkerne kan desuden fortsat tilbyde kontanthævninger i forbindelse med et varekøb ("betaling over beløbet"). Hvis butikkerne er villige til at tilbyde denne service, kan det bidrage til at øge tilgængeligheden af kontanttjenester, hvor borgere og virksomheder kan tilgå kontanter.

Den nuværende adgang til udbetaling af kontanter er alt i alt dækkende i dag. Borgerne har flere gode muligheder for at tilgå kontanter i dagligvarebutikker og på tværs af kontantautomater uanset kundeforhold.

Adgang til byttepenge for erhvervsdrivende

Kontantautomater kan i udgangspunktet ikke håndtere udbetaling af mønter. Det inkluderer også udbetaling af byttepenge til erhvervsdrivende.

Erhvervsdrivende kan i dag bestille kontanter til afhentning i bankernes rådgivningscentre. Dertil tilbyder CIT-selskaberne at levere byttepenge på adressen - enten som en separat tjeneste eller en integreret del af et abonnement, hvor CIT-selskabet fast leverer og afhenter kontanter.⁵² Det er også muligt at bestille kontanter via et CIT-selskab, hvor de leverer fx byttepenge og sedler i små denomineringer til afhentning hos butikkens bankforbindelse, hvor CIT-selskabet i forvejen har en forretningsforbindelse.

Dertil er der kommet enkelte nye tiltag for at give adgang til byttepenge. Det gælder blandt andet muligheden for køb af møntruller i automater. Møntrulleautomaterne er ikke betinget af et kundeforhold, hvorfor alle, der er i besiddelse af et betalingskort, kan anvende tjenesten. Der opkræves et ekspeditionsgebyr pr. møntrulle uanset antallet af møntruller og type af mønter.

De erhvervsdrivendes mulighed for at tilgå kontanter skal dog ses i forhold til, at de er forpligtede til at modtage kontanter. Her kræver adgangen til kontanter og byttepenge særlig opmærksomhed og kan potentielt være en udfordring for nogen butikker.

Indbetaling af kontanter i selvbetjente kontanttjenester

Halvdelen af alle kontantautomater i Danmark har i dag en indskudsfunktion, dvs. at borgere og virksomheder kan indskyde kontanter på deres bankkonto via en kontantautomat.

I modsætning til kontanthævninger er indbetaling af kontanter betinget af et kundeforhold medmindre bankerne indgår et samarbejde, fx Kontanten. Det vil sige, at en kunde hos fx Danske Bank i udgangspunktet ikke kan sætte kontanter ind via Nordeas kontantautomater. Tilgængeligheden af borgeres og virksomheders mulighed for at indbetale kontanter via kontantautomater afhænger således af deres egen banks kontantautomater.

Stigningen i antallet af kontantautomater med indskudsfunktionalitet er en del af bankernes tilpasning af kontantinfrastrukturen, herunder at kontanttjenesterne i rådgivningscentrene er rykket ud i kontantautomaterne, se figur 22.

⁵¹ Se Europa-Kommissionens forslag til ændring af direktivet for betalingstjenester, 28. juni 2023.

⁵² CIT-selskaberne oplyser på deres hjemmesider, at de tilbyder levering af byttepenge fra 150 kr. alle steder i landet, uden at kunden skal oprette et fast kundeforhold og købe andre tjenester.

Adgangen til udbetaling af kontanter er alt i alt dækkende i dag, da borgere har gode muligheder for at tilgå kontanter i dagligvarebutikker og på tværs af kontantautomater uanset kundeforhold.

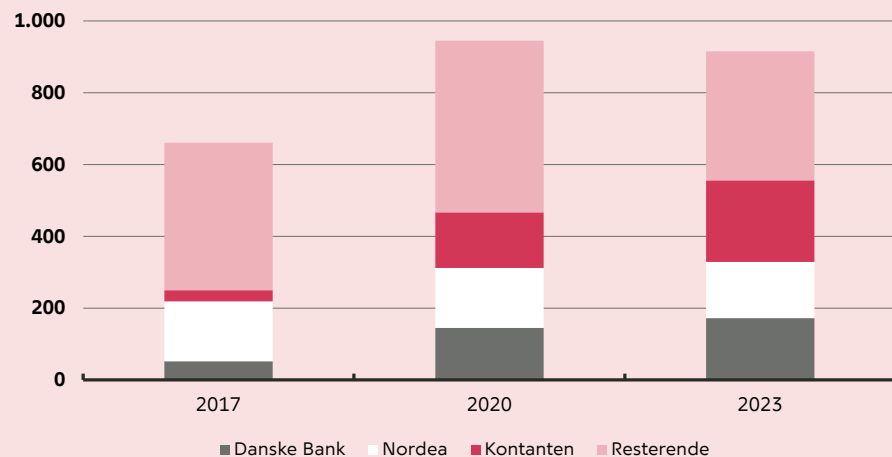
Antallet af udbydere med egne kontantautomater er reduceret fra ca. 50 i 2017 til ca. 20 udbydere i dag. Denne udvikling skyldes i høj grad det etablerede samarbejde mellem 25 pengeinstitutter og CIT-selskabet Nokas, der under navnet "Kontanten" udbyder en fælles hæve- og indbetalingsfunktion på tværs af institutterne. Her kan privat- og erhvervskunder eksempelvis hæve og indbetale kontanter i automaterne på tværs af alle samarbejdsbankerne. Samarbejdet øger isoleret set muligheden for at indskyde kontanter, da det reducerer fragmenteringen i den samlede kontantinfrastruktur.

De tre største udbydere dækker i dag store dele af Danmark, mens større regionale banker er stærkt repræsenteret i visse områder, henholdsvis Syd- og Sønderjylland samt Hovedstadsområdet, se figur 23.

FIGUR 22

Udviklingen i antal kontantautomater med indskudsfunktionalitet

Antal ATM'er

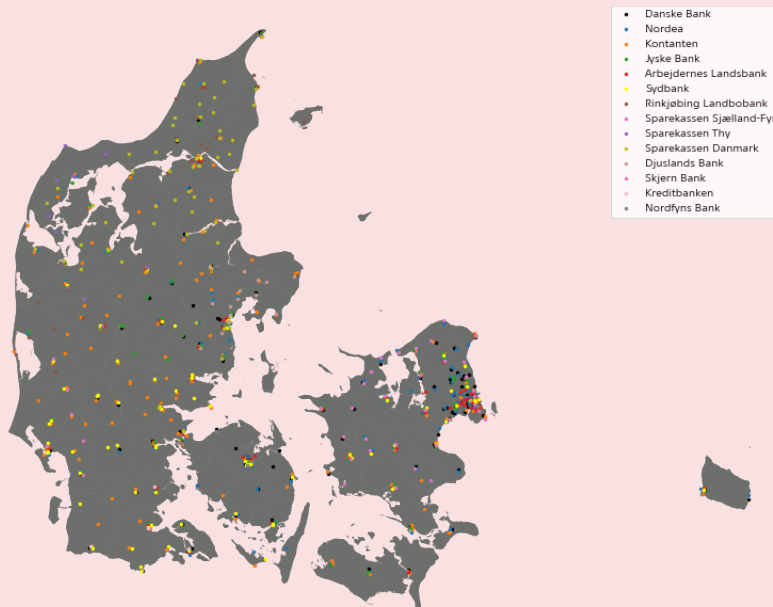

Anm.: Figuren angiver antallet af kontantautomater ultimo 2. kvartal. "Kontanten" inkluderer alle pengeinstitutter i samarbejdet i 2023 og 2020. Nykredit og Spar Nord repræsenterer "Kontanten" i 2017. Resterende dækker over alle andre pengeinstitutter og udbydere af kontantautomater på det danske marked.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 23

Indbetaling af kontanter i kontantautomater

Anm.: Data er indsamlet via bankernes hjemmesider og Nationalbankens betalingsstatistik for 2. kvartal 2023. Kortet dækker danske og udenlandske udbydere af kontantautomater, der indberetter til Nationalbankens statistik for betalinger.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Større fokus på indbetalinger fremadrettet kan være nødvendigt

Meget peger i retning af, at adgangen til indskud via kontantautomater er tilstrækkelig for de fleste. Det skyldes i høj grad stigningen i antallet af kontantautomater med indskudsfunktion og konsolideringen på markedet, der sikrer større tilgængelighed for borgere og virksomheder.

Indbetalingsmuligheder for butikker skal dog være på et højt niveau, da butikkerne er forpligtede til at modtage kontanter.⁵³ Her skal banker fortsat understøtte, at adgangen til at indlevere kontanter er rimelig med henblik på at sikre effektiviteten ved kontantbetalinger for butikkerne.

For større butikker vil en aftale med et CIT-selskab oftest være den mest fordelagtige løsning i forhold til både omkostninger og fleksibilitet. For de mindste butikker, der modtager få betalinger med kontanter, vil kontantautomater med indbetalingsfunktionalitet i vid udstrækning være tilstrækkelig henset til både tilgængelighed og volumen af sedler, de modtager, se boks 8.

Ikke desto mindre vil der være butikker, hvor der kan være langt til nærmeste indbetalingsfacilitet, eller hvor indleveringen af kontanter er forbundet med høje omkostninger. Der synes dermed at være et potentiale for at understøtte

⁵³ Substitutionen fra fysiske kontantkasser mod kontantautomater medvirker også til, at det er blevet mere besværligt at indlevere mønter for butikkerne.

adgangen til indbetaling for virksomheder, ved at sektoren styrker samarbejdet, således at indskud i stadig større grad kan foretages på tværs af bankerne.

Der synes at være et potentiale for at understøtte adgangen til indbetaling for virksomheder, ved at sektoren styrker samarbejdet, således at indskud i stadig større grad kan foretages på tværs af bankerne.

BOKS 8

Beløbsgrænser for hævnings og indskud af kontanter i automater

Beløbsgrænser for, hvor meget borgere og virksomheder kan hæve eller indskyde via en kontantautomat, varierer efter korttype, kundeforhold og tidspunktet for transaktionen.

Privatpersoner

De fleste banker giver privatkunder mulighed for at hæve 5.000-15.000 kr. i kontanter om dagen med en løbende månedlig grænse på 15.000-30.000 kr. Beløbsgrænserne er typisk højest, hvis kunden hæver kontanter i bankens åbningstid og i kontantautomater tilhørende kundens egen bank.

Beløbsgrænserne kan ses i sammenhæng med, at danske borgere i gennemsnit har mere end 22.000 kr. i disponibel indkomst pr. måned. Det betyder, at de maksimale beløbsgrænser fastsat i automaterne i dag i langt de fleste tilfælde dækker både forventede og uforudsete dagligdagsbetalinger, selv hvis en borger ønsker at betale alt med kontanter. Desuden kan mange større betalinger ikke betales med kontanter, fx restskat og udgifter til boliglån, ligesom betalinger på mere end 20.000 kroner er underlagt kontantforbuddet i hvidvaskloven, se boks 3.

I forhold til indbetalinger har de fleste pengeinstitutter en månedlig indbetalingsgrænse på 10.000-30.000 kroner i kontantautomater. Indbetalingsgrænsen af kontanter er betinget af bankens egne retningslinjer for, hvor mange kontanter privatpersoner kan indlevere pr. måned under hensyntagen til fx hvidvask. Grænserne skal ses i forhold til, at kontanter i udgangspunktet er et betalingsmiddel og dermed anvendes i butikker mv.

Erhvervsdrivende

Erhvervs kunder har i mange pengeinstitutter samme hævegrænser som privatkunder, hvis de anvender et betalingskort. Det betyder, at beløbsgrænserne ligeledes er højest, når kunden hæver kontanter i bankens åbningstid og i kontantautomater tilhørende kundens egen bank. Grænsen kan ofte forhøjes, hvis kunden ønsker det og har et behov for det.

Beløbsgrænsen for indbetaling af kontanter for erhvervs kunder varierer mellem bankerne, men er oftest væsentligt højere end for privatpersoner, da erhvervs kunder modtager kontanter. Flere banker har indbetalingsgrænser på 250.000 kr. om måneden, og denne kan forhøjes, såfremt kunden har et ønske og behov, der kan dokumenteres over for bankerne i henhold til deres hvidvaskprocedurer mv.

For større erhvervsdrivende med stor volumen i kontanter vil en aftale med et kontanthåndterings selskab formentlig vurderes som den mest fordelagtige løsning henset til både omkostninger og fleksibilitet for den erhvervsdrivende.

Det er også muligt, at dagligvarebutikker fremover kan spille en stadig større rolle i forhold til indbetaling af kontanter. Det er eksempelvis tilfældet i Norge, hvor visse dagligvarebutikker håndterer ind- og udbetalinger af kontanter.⁵⁴

Adgang til betjente kontanttjenester

Det er en forudsætning for at kunne betale med kontanter, at borgere og virksomheder kan tilgå og komme af med kontanter. Det understøtter bankerne via betjente kontanttjenester og kontantautomater. Ved automaterne kan borgere og virksomheder – modsat tilfældet ved betjente kontanttjenester – hæve og indsætte kontanter på alle tidspunkter af døgnet. Bankernes rolle og ansvar for at sikre adgangen til kontanter i Danmark har ikke desto mindre været til debat som følge af, at de har lukket betjente kasser, blandt andet henset til de borgere, der af forskellige årsager ikke kan betjene en kontantautomat.⁵⁵

Lovgivningen forpligter ikke den enkelte bank til at udbyde specifikke kontanttjenester, fx adgang til betjent ekspedition ved kassen. Den enkelte bank er kun forpligtet til at stille samme tjenesteydelser til rådighed for alle kunder. Lovgivningen forpligter dermed ikke bankerne til at udbyde specifikke tjenester til enkelte kunder i relation til kontanter.

Selvom tilpasningen i adgangen til fysisk betjening i banken har rykket håndteringen af kontanter fra rådgivningscentre ud i kontantautomaterne, så tilbyder langt de fleste banker, at borgere og virksomheder kan hente og indlevere kontanter ved deltidsåbne kasser efter forudgående telefonisk henvendelse. Håndteringen varierer fra bank til bank og kan, ifølge en rundspørge fra Nationalbanken, grupperes efter større og mindre banker.⁵⁶

De større banker, med undtagelse af Danske Bank, har ingen betjent ekspedition ved kassen. De fleste kunder kan dog henvende sig i deres bank eller bestille tid til enten at indlevere kontanter eller afhente kontanter, herunder omveksling af ældre sedler og mønter.⁵⁷

De fleste mindre banker har deltidsåbne kasser fx kl. 10-12 om tirsdagen eller åbent for betjent ekspedition enkelte dage om måneden, hvor kunder kan indlevere eller afhente kontanter i banken. De mindste pengeinstitutter, der har få eller ingen kontantautomater, har typisk fortsat åbent for betjent ekspedition ved kassen.

⁵⁴ I Norge har dagligvarekoncernen Norges Gruppen lanceret ind- og udbetalingsfunktion af kontanter i deres butikker. Løsningen er en del af betalingskortets, Bank Accept's, regelsæt, hvor borgere kan hæve op til 10.000 norske kroner og indbetale op til 20.000 norske kroner. I forbindelse med indbetaling tager ekspedienten imod kontanterne og registrerer transaktionen til kundens bank. Det er efterfølgende kundens bank og ikke butikken, der foretager et hvidvasktjek på transaktionen. Supermarkederne har desuden et økonomisk incitament til at håndtere ind- og udbetalinger i modellen, Se NorgesGruppen ([link](#)).

⁵⁵ Bankerne har desuden tilkendegivet overfor Nationalbanken, at bankens personale også hjælper deres kunder i dag, hvis de fx har svært ved at hæve kontanter i kontantautomater.

⁵⁶ Nationalbanken har i første del af juni 2023 spurgt landets pengeinstitutter om deres praksis for at håndtere kontanter i rådgivningscentre, herunder betjent ekspedition ved kassen. 45 institutter har besvaret spørgsmålene, der blev rundsendt af Finans Danmark og Lokale Pengeinstitutter på vegne af Nationalbanken.

⁵⁷ Bankerne har desuden tilkendegivet i Nationalbankens rundspørge, at langt de fleste kontantautomater kan håndtere indbetaling af sedler fra 1997-serien (motiver med kunst og videnskab).

Der har historisk været en fin balance mellem udbud og efterspørgsel efter kontanter. Overordnet set synes tilpasningen af betjente kontanttjenester i dag naturlig henset til den dalende efterspørgsel fra borgere og virksomheder. De tilgængelige tjenester i kontantautomaterne er desuden gode substitutter for betjente kontanttjenester med undtagelse af fx håndtering af beskadigede og visse ældre kontanter. Nationalbanken ser derfor aktuelt ikke et behov for at fastsætte en egentlig forpligtelse for bankerne ift. kontanter.

Nationalbanken forventer, at bankerne i fællesskab også i fremtiden stiller faciliteter til rådighed, der sikrer håndteringen af kontanter for borgere og virksomheder, så kontanter fortsat vil være et sikkert og effektivt betalingsmiddel. Dertil skal bankerne fortsat påtage sig deres rolle som en central aktør i kontantinfrastrukturen. Det indebærer bl.a. at sikre borgeres og virksomheders mulighed for at konvertere digitale bankindsud til kontanter, og omvendt, ligesom de skal sikre adgang til kontanter for borgere og virksomheder. Nationalbanken vil følge udviklingen tæt.

Få borgere ser udfordringer ved hæve- og indskudsmuligheder

Tilpasningen i kontantinfrastrukturen opfylder de fleste borgeres behov, og borgerne er generelt tilfredse med muligheden for at hæve og indsætte kontanter i automaterne. Nogle borgere ser dog udfordringer i forhold til at hæve kontanter i automater, se figur 24, herunder som følge af afstanden til nærmeste kontantautomat eller kundevenlte gebyrer i forbindelse med en kontanthævning.

Langt størstedelen af borgerne angiver ligeledes, at indskudsfunktionaliteten i kontantautomater opfylder deres behov for indbetaling af sedler. Der er dog 11 pct., som mener, at indbetalingerne ikke opfylder deres behov. Det lader især til at afspejle, at borgerne i højere grad ønsker at indbetale kontanter ved kassen i banken, eller at der er langt til nærmeste kontantautomat. Få borgere angiver, at de føler, at det er usikkert af indsætte kontanter på gaden i en kontantautomat.

Mere end hver femte borger angiver, at indskud af kontanter ved kassen i en bank ikke opfylder deres behov, se figur 25. Det er dog uklart, om det alene afspejler begrænsningen i borgernes direkte adgang til personlig betjening uden tidsbestilling.⁵⁸

Bankerne er ikke borgernes eneste mulighed for at tilgå kontanter. Der er også bred mulighed for at hæve kontanter, fx i dagligvarebutikker, hvilket næsten 40 pct. af befolkningen gjorde brug af i 2023.

Muligheden for at tilbyde kontanthævninger i dagligvarebutikker er frivillig for den enkelte butik. Det betyder også, at det ikke er muligt at hæve kontanter i alle butikker og med alle typer af betalingskort, hvilket er borgernes primære årsag til, at de svarer, at hævninger i en butik ikke opfylder deres behov. Derudover angiver en mindre del af befolkningen, at tjenesten er forbundet med gebyrer eller barrierer, der begrænser muligheden for at hæve kontanter, fx at der skal foretages et køb i forbindelse med hævningen, eller at butikken ikke kan efterleve kundens ønskede kontantbeløb.

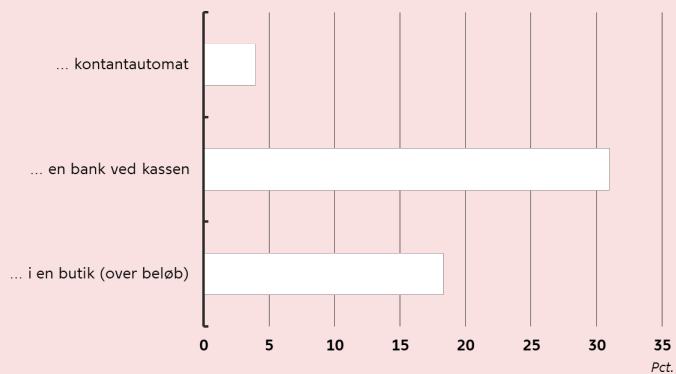
Nationalbanken ser aktuelt ikke et behov for at fastsætte en egentlig forpligtelse for bankerne i forhold til kontanter.

⁵⁸ 26 pct. af borgerne angiver, at de er utilfredse med muligheder for indbetaling af mønter i banken. Det skyldes i høj grad, at det ikke er muligt for dem at indskyde mønter i deres bank, eller at det er besværligt at indbetale mønter i både kontantautomater og mønttællere. Samtidig indikerer enkelte borgere, at der er langt til nærmeste mønttæller, og at indbetaling af mønter som oftest er forbundet med gebyrer.

FIGUR 24

Borgernes syn på hævefunktionaliteter i Danmark

Andel af befolkningen, der har svaret, at følgende kontanttjenester ikke opfylder deres behov for kontanthævninger i ...

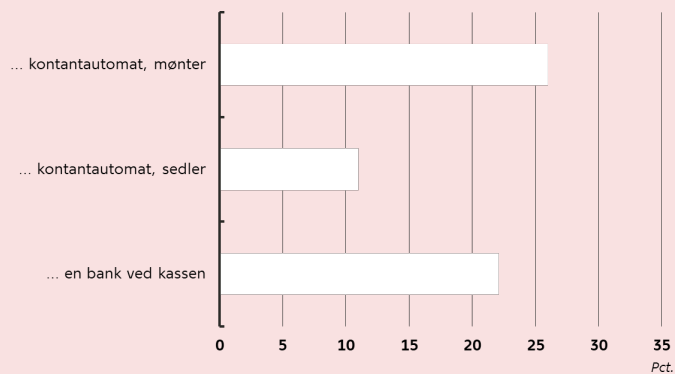

Kilde: Danmarks Nationalbank.

FIGUR 25

Borgernes syn på indskudsfunktionaliteter i Danmark

Andel af befolkningen, der har svaret, at følgende kontanttjenester ikke opfylder deres behov for kontantindskud i ...

Kilde: Danmarks Nationalbank.

04

Kontanter skal også fremover være et sikkert og effektivt betalingsmiddel

De foregående afsnit viser, at selvom brugen af kontanter er faldet i Danmark til et lavt niveau, så er der også de kommende år fortsat behov for kontanter i samfundet. Kontanter er både et anvendt betalingsmiddel i butikker og mellem privatpersoner, og de har en række særlige egenskaber, som værdsættes af nogle borgere. Dertil er en mindre gruppe borgere af forskellige årsager afhængige af kontanter som betalingsmiddel, se afsnit 2.

For at sikre, at kontanter også i fremtiden er et sikkert og effektivt betalingsmiddel for borgere og virksomheder igangsætter Nationalbanken arbejdet med en ny seddelsérie. Seddelserien skal afløse 2009-serien og vil være baseret på de nyeste teknologier til at forhindre forfalskninger, se nærmere beskrivelse i Nationalbankens nye initiativer på kontantområdet.⁵⁹ Dette er i tråd med, at der også tidligere med jævne mellemrum er blevet lanceret nye seddelsérieer.

Indtil den nye seddelsérie lanceres vil Nationalbanken fortsat understøtte den høje sikkerhed i den nuværende seddelsérie. En ny sikkerhedsopdateret version af 500-kronesedlen blev eksempelvis sendt i omløb i 2020, og fra begyndelsen af 2024 og i 2025 vil også sikkerhedsopdaterede 50-, 100- og 200-kronesedler i den nuværende serie blive sendt i omløb.

Ældre gyldige seddel- og møntserier

Før den nuværende mønt- og seddelsérie har Nationalbanken udstedt en række andre mønt- og seddelsérieer gennem årene. Alle sedler (undtaget enkelte 5- og 10-kronesedler) udstedt efter pengeombytningen i 1945 er stadig lovlige betalingsmidler i Danmark, se boks 9. Dertil er alle mønter udstedt efter møntreformen i 1873, i værdien 50 øre og højere, også lovlige betalingsmidler.

Danmark har ikke haft praksis for at udskifte sedler og mønter, når der introduceres nye serier.⁶⁰ Det betyder også, at næsten 4 mia. kr. af det samlede kontantomløb på ca. 69 mia. kr. består af ældre pengesedler og mønter, se tabel 2.

⁵⁹ Se Nationalbankens nye initiativer på kontantområdet ([link](#)).

⁶⁰ I eksempelvis Norge og Sverige er det fast praksis, at ældre seddelsérieer indkaldes og ugyldiggøres i forbindelse med lanceringen af en ny seddelsérie.

Selvom brugen af kontanter er faldet til et lavt niveau, så er der fortsat behov for kontanter i samfundet.

Kontanter er både et anvendt betalingsmiddel i butikker og mellem privatpersoner. Desuden er en mindre gruppe borgere af forskellige årsager afhængige af kontanter.

TABEL 2

Ældre sedler og mønter udgør næsten 4 mia. kr. af kontantomløbet

	Mio. kr.
1000-kronesedler	1.446
500-kronesedler	625
200-kronesedler	214
100-kronesedler	681
50-kronesedler	267
5-, 10- og 20-kronesedler	185
Mønter udstedt før 1989	383
Værdi af ældre sedler og mønter i alt	3.801

Anm.: Værdien af ældre sedler og mønter er opgjort pr. 31. oktober 2023.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

BOKS 9

Tidligere indkaldelser af sedler og mønter**Seddelombytningen i 1945**

Fra og med 23. juli 1945 mistede alle seddelseserier udstedt før denne dato status som lovligt betalingsmiddel, men bevarede deres gyldighed over for Nationalbanken til og med 30. juli 1945. Sedler, der ikke blev ombyttet inden denne dato, kunne under visse omstændigheder ombyttes af Nationalbanken. Nationalbankens indløsning af de indkaldte sedler ophørte endeligt i 1946.¹

Indkaldte sedler siden 1945

Indkaldelse af sedler med hjemmel i Nationalbankloven § 8, stk. 3 er kun sket to gange siden seddelombytningen i 1945. Fra 1. juli 1953 ophørte 5-kronesedler af blå type, trykt siden 1944, 10-kronesedler af brun type, trykt i 1944 samt 10-kronesedler af grøn type trykt siden 1945 med at være lovligt betalingsmiddel, men bevarede deres gyldighed over for Nationalbanken til og med 30. juni 1954. Fra 1. januar 1955 ophørte 10-kronesedler af lys brun type med at være lovligt betalingsmiddel, men bevarede deres gyldighed over for Nationalbanken til og med 31. december 1955.²

Møntreformen i 1873

Danmark gik med møntloven af 1873 over til at basere sit pengesystem på guldstandard, og rigsdaler blev afløst af kroner som dansk pengeenhed. En rigsdaler kunne omveksles til 2 kroner. Der har ikke været en pengeombytning af mønter siden, hvorfor mønter udstedt efter møntloven fra 1873 stadig er gyldige som betalingsmiddel i Danmark og kan ombyttes til nye mønter.

Indkaldte mønter siden 1873

Indkaldelse af mønter med hjemmel i møntloven § 3, er sket af flere omgang i takt med, at øremønterne er udfaset. Derfor er ½-kronen samt 1-, 2-, 5-, 10- og 25-ørerne alle indkaldte og ugyldiggjorte. De er således ikke længere lovligt betalingsmidler og kan ikke ombyttes i Nationalbanken. ½-kronen blev inddraget 31. december 1942. 1- og 2-ørerne har ikke kunnet ombyttes siden 30. juni 1973, 5- og 10-ørerne ikke siden 1. juli 1992. 25-øren blev erklæret ugyldig som betalingsmiddel i 2008, mens sidste frist for indløsning i Nationalbanken var 1. oktober 2011.

Regler for indkaldelse af lovligt betalingsmiddel

I henhold til lov om Danmarks Nationalbank § 8, stk. 3 kan pengesedler indkaldes med tilladelse fra erhvervsministeren og ophører i så fald med at være lovligt betalingsmiddel fra det tidspunkt, som fastsættes ved en bekendtgørelse. Når der er forløbet et år herefter, mister de indkaldte sedler også deres gyldighed over for Nationalbanken, men Nationalbanken har ret til, såfremt omstændighederne taler derfor, også senere at indløse sedlerne.

I henhold til møntlovens § 3 kan erhvervsministeren efter forhandling med Danmarks Nationalbank fastsætte, at mønter ikke længere er gyldige som betalingsmiddel. Fristen for ugyldiggørelse skal i forhold til Danmarks Nationalbank være mindst 3 måneder og fastsættes ved en kongelig anordning.

¹ Se Danmarks Nationalbank, Beretning og regnskab for 1945.

² Se bekendtgørelse nr. 345 af 14. oktober 1952, samt bekendtgørelse nr. 64 af 15. marts 1954.

Tilpasningen af kontantinfrastrukturen samt borgernes faldende brug af kontanter i butikker medfører, at ældre pengesedler ikke er et sikkert og effektivt betalingsmiddel i dag. Der er i dag fem gyldige seddelsier, som kan anvendes som betalingsmiddel i butikkerne. Det stiller store krav til genkendeligheden for banker og butikker, når kontanterne anvendes og indleveres.

I praksis fungerer de ældre sedler ikke altid som betalingsmiddel, idet de er utidssvarende og ikke-genkendelige for borgere og butikspersonale. I takt med at færre bruger kontanter, er der også færre borgere, som har kendskab til, hvordan en ægte pengeseddel ser ud, herunder især ældre sedler, som de fleste borgere aldrig eller kun yderst sjældent møder, hvorfor flere kan føle sig utrygge ift. at modtage de ældre pengesedler fra de ældre serier.

Imidlertid er butikkerne forpligtigede til at modtage de ældre kontanter, se boks 3. Det sætter krav til, at personalet kan genkende og vurdere kontanternes ægthed. Derudover kan det i praksis være svært eller umuligt at modtage kontanterne, da sikrede kasseapparater og lukkede kassesystemer, som bliver mere og mere udbredte, ikke kan modtage ældre serier, se afsnit 3.

Desuden har tilpasningen af kontantinfrastrukturen de senere år medført, at de ældre sedler og mønter ikke kan håndteres af optællingsmaskiner og kontantautomater (bortset fra 1997-serien). Da sedlerne er lovlige betalingsmidler, er aktørerne på tværs af sektoren imidlertid fortsat forpligtigede til at kunne modtage og håndtere de ældre sedler og mønter. Det medfører et behov for et bredt sortiment af procedurer og maskiner kombineret med omkostningstunge manuelle procedurer, hvilket ikke er effektivt.

Indkaldelse af ældre pengesedler

Det er ikke hensigtsmæssigt, at pengesedler med ens gyldighed i praksis ikke kan anvendes ens i samfundet. Usikkerheden om, hvordan seddelsierne kan bruges, risikerer desuden at skade tilliden til kontanter på sigt. På den baggrund, og for at understøtte, at kontanter er et sikkert og effektivt betalingsmiddel, hjemkalder Nationalbanken alle ældre danske pengesedler, som er lovlige betalingsmidler i dag.

Det betyder, at alle andre sedler end de nuværende med motiver af broer og oldtidsfund (2009-serien) vil være ugyldige som betalingsmiddel efter 31. maj 2025, dvs. de ikke længere kan indløses i banker eller bruges i butikker. Det omfatter alle ældre seddelsier – fra den såkaldte 'ombytningsserie' (1944-serien) til og med serien med portrætter og kirkekunst (1997-serien).

Indkaldelsen vil være med til at opretholde et sikkert pengevæsen og vil lette pengeomsætningen for butikker, banker og kontanthåndteringsselskaber. Det vil også blandt borgere og virksomheder understøtte tilliden til de kontanter, som fremadrettet er i omløb i Danmark.

Det er hensigtsmæssigt at igangsætte indkaldelsen af ældre seddelsier nu. Dette skyldes, at processen i høj grad er afhængig af sektorens og CIT-selskabernes håndtering af kontanter. Den samlede kontantinfrastruktur er reduceret over de seneste år, bl.a. som følge af lavere efterspørgsel efter kontanter, se afsnit 3. En yderligere reduktion kan besværliggøre en indkaldelse af ældre seddelsier på et senere tidspunkt.

I praksis fungerer de ældre sedler ikke altid som betalingsmiddel, idet de er utidssvarende og ikke-genkendelige for borgere og butikspersonale.

Indkaldelsen vil være med til at opretholde et sikkert pengevæsen og vil lette pengeomsætningen for butikker, banker og kontanthåndteringsselskaber. Det vil også blandt borgere og virksomheder understøtte tilliden til de kontanter, som fremadrettet er i omløb i Danmark.

Pengeinstitutterne skal håndtere indlevering af ældre serier

Analysen viser også, at den nødvendige kontantinfrastruktur stadig er til stede i forhold til at sikre, at borgere og virksomheder kan få adgang til og komme af med kontanter i dag. Pengeinstitutterne har ligeledes tilkendegivet over for Nationalbanken, at de i dag har en praksis, der sikrer, at indlevering af ældre sedler kan håndteres i den nuværende kontantinfrastruktur. De er derfor også i stand til at håndtere indkaldelsen af ældre pengesedler for egne kunder. Der vil dog være forskel på, hvordan de enkelte banker i praksis tilbyder deres kunder at kunne veksle eller indsætte kontanterne på en konto, se afsnit 3.

Der er ikke desto mindre få personer, som ikke kan aflevere gamle pengesedler via eget pengeinstitut. Det kan eksempelvis være tilfældet for borgere, der ikke har en basal indlånskonto i Danmark og udenlandske borgere. Nationalbanken vil derfor oprette indleveringssteder, som kan håndtere disse tilfælde. Nationalbanken vil i løbet af 2024 kommunikere om beliggenhed, åbningstider samt regler og betingelser for brug af Nationalbankens indleveringssteder.

1000-kronesedlen er ikke vigtig for sikre og effektive betalinger

Nationalbanken planlægger ikke at udstede en ny 1000-kroneseddel i forbindelse med den nye danske seddelserie. En seddelserie bestående af 50-, 100-, 200- og 500-kronesedler kan understøtte det nuværende og fremtidige behov for kontanter som betalingsmiddel.

1000-kronesedlen er ikke vigtig for, at borgere og virksomheder kan foretage sikre og effektive betalinger med kontanter, se afsnit 1 og 2. Det skyldes, at brugen af kontanter i samfundet i dag, herunder de få store betalinger med kontanter, kan håndteres uden 1000-kronesedlen, og dermed uden at det går ud over effektiviteten eller påvirker tilliden til kontanter eller anvendeligheden af kontanter negativt.

I takt med at færre bruger kontanter, er der også færre borgere, som har kendskab til, hvordan en ægte pengeseddel ser ud. Det gælder også 1000-kronesedlen, som mange borgere kun sjældent anvender til betalinger.⁶¹ Selvom antallet af forsøg på forfalskninger af danske sedler stadig er begrænset, er 1000-kronesedlen i højere grad end de øvrige seddeltyper genstand for forsøg på forfalskninger. Det kan skade tilliden til kontanterne.

⁶¹ I 2023 havde 1 ud af 4 borgere anvendt en 1000-kroneseddel inden for det seneste år.

En udfasning af 1000-kronesedlen vil også reducere behovet for byttepenge hos butikkerne. Det vil lette pengeomsætningen for butikkerne uden at begrænse borgernes mulighed for at anvende kontanter til betalinger, se afsnit 2. Samtidig sætter hvidvaskreglerne grænser for, hvor store betalinger der må foretages med kontanter. Betalinger over 20.000 kr. i forretninger må eksempelvis ikke foretages med kontanter, se boks 3. Det er derfor begrænset, hvor meget mere besværlige de største lovlige kontantbetalinger bliver, hvis der ikke kan betales med 1000-kronesedler.

Politiet vurderer samtidig, at 1000-kronesedlen i højere grad end andre sedler anvendes til at understøtte økonomisk kriminalitet af forskellig karakter.

1000-kronesedlen i den nuværende danske seddelserie bliver ugyldig efter 31. maj 2025, samtidig med at ældre sedler bliver ugyldige. Herefter vil kun 50-, 100-, 200- og 500-kronesedlerne i den nuværende seddelserie fra 2009 være gyldigt betalingsmiddel, se figur 26.

I Grønland anvendes samme seddelserier som i Danmark. Når ældre danske pengesedler og den nuværende 1000 kroneseddel bliver ugyldige efter 31. maj 2025, bliver disse pengesedler således også ugyldige i Grønland.⁶²

Når den nye danske seddelserie sendes på gaden fra 2028/2029, vil også den nuværende serie med broer og oldtidsfund blive udfaset efter en periode, så der kun er én gyldig dansk seddelserie.

⁶² Færøerne har deres egne pengesedler, som har samme værdi og format som de danske pengesedler. Indkaldelsen af danske pengesedler gør ikke de færøske seddelserier ugyldige.

FIGUR 26

Disse sedler og -serier bliver ugyldige efter 31. maj 2025

Pengesedler, der bliver ugyldige

efter 31. maj 2025

2009

Broer og oldtidsfund
Kun 1000-kronesedlen

1997

Portrætter og kirkekunst
Alle sedler

1972

Portrætter og dyr
Alle sedler

1952

Portrætter og landskaber
Alle sedler

1944

Ombytningsserien
Alle sedler

Gyldige pengesedler

efter 31. maj 2025

2009

Broer og oldtidsfund
Alle sedler, undtagen 1000-kronesedlen

Opgraderes
i 2025

Opgraderes
i 2024

Opgraderes
i 2024

Opgraderet
i 2020

Få det fulde overblik over sedler, der bliver ugyldige, på nationalbanken.dk/fremtidenskontanter

Må vi sende dig *nyheder* fra Nationalbanken?

Få besked om vores nyeste udgivelser
direkte i din indbakke.

Læs mere om vores nyhedsservice
og tilmeld dig på nationalbanken.dk/da/nyhedsservice,
eller *scan QR-koden*.

Du kan også få vores nyheder som RSS-feeds.
Læs mere på nationalbanken.dk/da/rss-feeds.

Publikationer

NYT

Nyt er en appetitvækker, der giver et hurtigt indblik i en af Nationalbankens længere publikationer. Nyt er for dig, der har brug for et let overblik og godt kan lide en tydelig vinkling.

STATISTIKNYHED

Statistiknyheder sætter fokus på de nyeste tal og tendenser i Nationalbankens statistikker. Statistiknyheder henvender sig til dig, der vil have hurtig indsigt i aktuelle finansielle data.

RAPPORT

Rapporter er en tilbagevendende beretning om Nationalbankens arbejdsområder og virksomhed. Her finder du bl.a. Nationalbankens årsrapport. Rapporter er for dig, der har brug for en status og opdatering på den forgangne periode.

ANALYSE

Analyser fokuserer på aktuelle emner, som er særligt relevante for Nationalbankens formål. Analyser kan også indeholde Nationalbankens anbefalinger. Her finder du bl.a. vores prognose for dansk økonomi og vores vurdering af den finansielle stabilitet. Analyser henvender sig til dig, der har en bred interesse for økonomiske og finansielle forhold.

ECONOMIC MEMO

Economic Memo giver indblik i det analysearbejde, som Nationalbankens ansatte er i gang med. Economic Memo indeholder fx baggrundsanalyser og metodebeskrivelser. Economic Memo henvender sig primært til dig, der i forvejen har kendskab til økonomiske og finansielle analyser.

WORKING PAPER

Working Paper præsenterer forskningsarbejde fra både ansatte i Nationalbanken og vores samarbejdspartnere. Working Paper henvender sig primært til dig, som er fagperson, og til dig med interesse for forskning inden for centralbankvirksomhed samt økonomi og finans i bredere forstand.

Analysen består af en dansk og en engelsk version. I tilfælde af tvivl om oversættelsens korrekthed gælder den danske version.

Danmarks Nationalbank
Langelinie Allé 47
2100 København Ø
+45 3363 6363

Redaktionen er afsluttet 17. november 2023

**DANMARKS
NATIONALBANK**